

Forsøg med gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom

Devaluering med fokus på det første gymnasieår

Forsøg med gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom

Devaluering med fokus på det første gymnasieår

2010

**Forsøg med gymnasieforløb for elever med
Aspergers syndrom**

© 2010 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:

Danmarks Evalueringsinstitut sætter komma
efter Dansk Sprognævn's anbefalinger

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form
på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7958-560-7

Indhold

1	Resume	6
	Den faglige og overfaglige målopfyldelse	6
	Vigtigste anbefalinger til gymnasierne	6
2	Indledning	9
2.1	Baggrund	9
2.2	Formål med devalueringen	10
2.3	Anvendte metoder	11
2.4	Ekspertgruppe og projektgruppe	12
2.5	Rapportens opbygning	12
3	Optagelse på uddannelsen	13
3.1	Visitationskriterier og procedurer for optagelse	13
3.2	Skriftlige og mundtlige kilder i visitationsprocessen	13
4	Fysiske rammer	16
4.1	Klasselokalets placering på gymnasiet	16
4.2	Indretning af klasseværelset	17
4.3	Særlige hjælpemidler	18
5	Tiltag i forbindelse med undervisningen	20
5.1	Introduktion	20
5.2	Faste studieretninger	20
5.3	Tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen	22
5.4	Projekter og flerfaglige forløb	24
5.5	Mentorordninger	24
5.6	Lektielæsning	26
5.7	Det skriftlige arbejde	27
5.8	Støtte ved prøve- og eksamenssituationer	28
5.9	Endnu ingen dispensationer	29
5.10	Overvejelser om en udvidelse af uddannelsen til fire år	29
6	Samvær med de andre elever og deltagelse i gymnasielivet	31
6.1	Forventninger fra centralt hold	31
6.2	Deltagelse i gymnasiets øvrige liv – de ekstracurriculære aktiviteter	33
7	Lærernes kompetenceudvikling	37
7.1	Lærernes arbejde med elevgruppen og behov for kompetenceudvikling	37
7.2	Inddragelse af psykologers og forældres indsigt	39
8	Faglig og overfaglig målopfyldelse	42
8.1	Gennemførelse	42
8.2	Mundtlige karakterer på Paderup Gymnasium	42

8.3	Skriftlige karakterer på Paderup Gymnasium	43
8.4	Mundtlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang	44
8.5	Skriftlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang	46
8.6	Mundtlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang	47
8.7	Skriftlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang	48
8.8	Den faglige målopfyldelse samlet set	49
8.9	Den overfaglige målopfyldelse	49

Appendiks

Appendiks A:	Projektbeskrivelse	51
Appendiks B:	Evalueringsdesign og -metode	58

1 Resume

Denne devaluering belyser første uddannelsesår på tre forsøg med treårige gymnasieforbøb for elever med Aspergers syndrom, som Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium er i gang med at gennemføre. Devalueringen vurderer på baggrund af erfaringerne fra første uddannelsesår om og hvordan forsøgene gør det muligt for eleverne med Aspergers syndrom at gennemføre en stx-uddannelse, og om eleverne sættes i stand til at opfylde de mål og krav som fremgår af bekendtgørelsen og læreplanerne for stx-uddannelsen. Heriblandt kravene om at eleverne udvikler faglig indsigt, almen dannelse og studiekompetencer.

Devalueringen baserer sig på interview med ledelse, lærere, forældre og elever på de to gymnasier og desuden på selvevalueringsrapporter fra gymnasierne som bl.a. indeholder elevernes karakterer.

Den faglige og overfaglige målopfyldelse

Devalueringen viser at både lærerne og ledelsen er meget engagerede i udviklingen, tilrettelæggelsen og gennemførelsen af forsøgsuddannelsen, og at de i høj grad lægger vægt på at imødekomme elevgruppens særlige behov for støtte og faste rammer. Undervisningen varetages af engagerede og initiativrige lærere med stor interesse i at tilbyde en elevtilpasset undervisning. Devalueringen viser samtidig at anstrengelserne bærer frugt i form af et solidt karaktergennemsnit blandt eleverne med Aspergers syndrom på de to forsøgsgymnasier. Eleverne indfrier altså i høj grad de faglige mål som de fremgår af de forskellige fags læreplaner.

Devalueringen viser på den anden side at eleverne har vanskeligt ved at indfri de centralt fastsatte overfaglige mål for stx-uddannelsen, bl.a. at imødekomme dele af uddannelsens studieforberedende sigte der indebærer et øget fokus på selvstændige arbejdsformer og gruppeorganiseret projektarbejde. De barrierer som devalueringen afdækker på dette område efter første uddannelsesår, er af så massiv karakter at det sandsynligvis kun er de færreste af eleverne som i løbet af uddannelsen sættes i stand til at indfri de overfaglige krav som de fremgår af stx-bekendtgørelsen.

Vigtigste anbefalinger til gymnasierne

Fasthold balancen mellem specialpædagogiske tiltag og faglighed

Gymnasierne skal fastholde balancen mellem at imødekomme elevernes særlige behov for støtte, struktur og forudsigelighed i undervisningen på den ene side og tilgodese kravet om at eleverne opfylder de faglige og overfaglige mål med uddannelsen på den anden. Den specialpædagogiske støtte skal afvejes og tilpasses den enkelte elev og må ikke ske på bekostning af fagligheden og det studieforberedende sigte med uddannelsen.

Dokumentationsmaterialet fra de to forsøg peger på at elevgruppen har behov for en særlig støtte og tilrettelæggelse af undervisningen. Dokumentationsmaterialet peger dog også på at den særlige støtte skal gives i en balance hvor støtten ikke gør at gymnasierne går på kompromis med fagligheden. Nogle af forældrene oplever at der tidligere i elevernes skolegang har været for meget vægt på den særlige støtte til eleverne og for lidt på fagligheden. Det er vigtigt at gymnasierne fortsat sætter fagligheden i centrum. På den måde har eleverne mulighed for at arbejde med deres styrkesider og derved få succesoplevelser. Derudover er anbefalingen naturligvis også i direkte forlængelse af stx-bekendtgørelsen, som stiller krav om faglig og personlig udvikling på et vist niveau.

Anbefalingen har til formål at sikre den enkelte elev det bedst mulige uddannelsesresultat ved en kombination af støtte, synlige krav og målrettet indsats.

Støt lærerne i deres kompetenceudvikling

For at undervise elever med Aspergers syndrom kræves didaktiske kompetencer og pædagogiske forudsætninger som gymnasiet ikke kan forvente er til stede hos alle lærere på gymnasiet. Gymnasierne skal derfor ekspliciterer kvalifikationskravene til lærerne og støtte lærerne i at udvikle og tilegne sig kompetencer i at undervise elever med Aspergers syndrom. Devalueringen anbefaler fx at gymnasierne understøtter og styrker lærernes skrivepædagogiske kompetencer.

Baggrunden for anbefalingen er at undervisningen af elever med Aspergers syndrom stiller anderledes krav og udfordringer end der normalt er knyttet til at være gymnasielærer. Det kræver at gymnasierne på den ene side stiller krav til lærernes kvalifikationer og på den anden side støtter deres behov for kompetenceudvikling.

Anbefalingen har til formål at give lærerne de bedste betingelser for at kunne tilrettelægge undervisningen så den tilgodeser den enkelte elevs faglige styrker og forudsætninger.

Brug erfaringer til at udvikle en elevtilpasset prøvestruktur

Devalueringen viser at flere af eleverne med Aspergers syndrom har særlige behov i forbindelse med prøver og eksamensafvikling. Disse behov har gymnasierne imødekommet ved at iværksætte forskellige tiltag i elevernes første uddannelsesår. På baggrund af de erfaringer de har gjort sig, anbefales gymnasierne at finde gennemtænkte løsninger og modeller for at afvikle prøver i almindelighed og for studieretningsprojektet og synopsisprøven i almen studieforbereelse i særdeleshed.

Baggrunden for anbefalingen er at flere af eleverne har behov for særlig støtte til prøver og eksamener. Det drejer sig fx om støtte til at tilrettelægge og gennemføre arbejdet med studieretningsprojektet eller støtte til at strukturere og gennemføre de skriftlige eksamensopgaver.

Anbefalingen har til formål at stille gymnasierne på forkant med de prøveudfordringer der primært venter i elevernes tredje uddannelsesår.

Styrk fokus på hvordan eleverne med Aspergers syndrom kan deltage i undervisning med andre elever

Gymnasierne bør i højere grad være opmærksom på om og hvordan nogle af eleverne med Aspergers syndrom kan deltage i undervisningen i andre klasser. Det er her helt centralt at der bliver taget udgangspunkt i elevernes styrkesider så de elever det berører, deltager i fag hvor de klarer sig godt, og som de har stor interesse for. Desuden bør gymnasierne arbejde videre med hvilken tilpasning af rammerne i de ordinære klasser det vil kræve.

Ifølge bevillingskriterierne til anden forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium og forsøget på Paderup Gymnasium skal gymnasierne arbejde med at undersøge hvilke muligheder der er for at inkludere eleverne fagligt og socialt i de ordinære forløb. Gymnasieforløbene i Aspergerklasserne er primært bygget op omkring en specialklasse, og interview med fx lærere og forældre samt selvevalueringssrapporter udarbejdet af gymnasiernes lærere og ledelse fremhæver at elevgruppen vil have svært ved at begå sig i en ordinær klasse. Devalueringen peger dermed på at der er en diskrepans mellem forsøgene og bevillingskriterierne som kan bunde i forskellige erfaringer med og holdninger til hvad der er mest til gavn for elevgruppen.

Formålet med anbefalingen er at pege på en retning for hvordan gymnasierne kan udvikle forsøgene med gymnasieforløbene så de i endnu højere grad end i dag har fokus på inklusion.

Opbyg et vidensmiljø om elever med Aspergers syndrom på gymnasiale uddannelser

Gymnasierne bør skabe en videns- og erfaringsudveksling som også gør det muligt for faglærerne på de to gymnasier at kontakte og anvende hinandens erfaringer. Gymnasierne bør desuden af søge muligheder for at andre gymnasiale uddannelser der arbejder målrettet på at give elever med Aspergers syndrom en uddannelse, også indgår som en del af dette faglige miljø.

I dag har faglærerne på gymnasierne ingen kontakt med hinanden. Det er oplagt at gymnasier-
nes lærere får mulighed for at trække på hinandens erfaringer. Samtidig er en sådan kontakt cen-
tral for at få opbygget et fagligt miljø i Danmark i forhold til undervisningen af elever med Asper-
gers syndrom på gymnasiale uddannelser.

Formålet med anbefalingen er at opbygge et vidensmiljø i Danmark om elever med Aspergers
syndrom på gymnasiale uddannelser.

2 Indledning

På Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium er der iværksat hhv. to og ét forsøg med treårige gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom. Det første forsøg blev iværksat i skoleåret 2007/08 på Høje-Taastrup Gymnasium, og de næste to det følgende skoleår på begge gymnasier. Undervisningsministeriet har bedt EVA om at gennemføre en devaluering og en slutevaluering af disse forsøg. Denne rapport indeholder devalueringen som fokuserer på det første gymnasieår for de tre klasser.

2.1 Baggrund

De tre forsøg med særlige gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom (i det følgende betegnet som elever med Asperger) er opstået i overensstemmelse med at der gennem de seneste årtier har været stor bevågenhed om hvordan unge med særlige behov skal klare sig godt gennem uddannelsessystemet. Internationalt har der været fokus på at disse unge skal inkluderes i normalundervisning, og at læreprocesser skal tilrettelægges så de tager hensyn til den enkelte elevs behov. Dette er bl.a. udtrykt i den internationale Salamanca-erklæring fra 1994, som også Danmark har underskrevet, og senest i Lissabon-Deklarationen, *Inkluderende undervisning set fra de unges synspunkt*, som blev udarbejdet i EU-regi i 2007 af unge med særlige uddannelsesmæssige behov.¹ I deklARATIONEN fastslår de unge bl.a.:

Vi har ret til at få tilbudt de samme muligheder som alle andre, men med den støtte som er nødvendig for at imødesee de behov vi har. Ingen må blive overset.

Regeringens målsætning om at 95 % af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse, støtter også denne intention om at der skal gøres noget ekstra for at støtte elever med særlige behov gennem uddannelsessystemet.

De i alt tre forsøg med gymnasieforløb tilrettelagt for elever med Asperger på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium kan ses som et forsøg på at give denne særlige gruppe af unge en mulighed for at få en gymnasial uddannelse på lige fod med andre unge. Det har været centralt at tilrettelægge forsøgene så de er specielt tilpasset elever med Asperger.

Om Aspergers syndrom

De elever der deltager i forsøgene, har alle Aspergers syndrom. Tegnene på og graden af Aspergers syndrom kan variere fra person til person, men oftest er personer med Asperger normalt eller højt begavede. De vil ofte også gerne have social kontakt, men de har svært ved at håndtere socialt samspil og kan have svært ved at forstå andres tanker og følelser. De kan simpelthen have svært ved at forstå de sociale omgangsformer som udspiller sig omkring dem. De har begrænset situationsfornemmelse og kan fx komme med upassende og grove bemærkninger. De har derfor behov for redskaber og strategier som sætter dem i stand til at indgå i sociale sammenhænge.

For personer med Asperger kan sanseindtryk – fx indtryk fra syns-, høre- og lugtesansen – forekomme meget stærke, og verden kan derfor virke kaotisk. Samvær med mange mennesker eller ophold i et overfyldt rum kan virke stressende, overstimulerende og forvirrende, hvilket kan føre

¹ Salamanca-erklæringen blev udarbejdet i UNESCO-regi i 1994 hvor mere end 300 repræsentanter fra 92 lande og 25 internationale organisationer mødtes og blev enige om principper, politik og praksis for specialundervisning for unge. Lissabon-Deklarationen blev udformet i EU-regi i 2007 hvor unge med særlige behov fra 29 lande blev enige om principper for bl.a. at sikre en succesfuld inkluderende undervisning.

til problemadfærd. Eftersom verden virker kaotisk på personer med Asperger, kan de have behov for rutiner og struktur på hverdagen og meget få ændringer i disse rutiner.

De kan desuden have svært ved dagligdags gøremål såsom personlig hygiejne. Og de kan have svært ved selv at administrere at få lavet deres lektier, aflevere opgaver til tiden osv.

Personer med Asperger er desuden kendetegnede ved at være meget konkret tænkende. De har svært ved at tænke abstrakt og har ringe forståelse for ironi og sarkasme. De kan få meget stærke særinteresser og blive meget optaget af én ting som de sætter sig grundigt ind i. Herudover har personer med Asperger ofte forskellige følgediagnoser, fx fobier og ADHD.²

Det er dog vigtigt at understrege at der er meget stor forskel på personer med Asperger og deres behov, reaktioner og præferencer.

Om forsøgene med gymnasieforbøb

Formålet med forsøgene på de to gymnasier er at eleverne med Asperger skal fuldføre en ordinær stx-uddannelse. De skal hermed leve op til de faglige og overfaglige krav der stilles på en sådan uddannelse, dvs. at de skal opnå den forventede *faglige indsigt*, *almendannelse* og *studiekompetence*. Eleverne skal bl.a. blive i stand til:

- At anvende forskellige arbejdsformer
- At fungere i et studiemiljø hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden er centrale
- At forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden, dvs. medmennesker, natur og samfund og deres egen udvikling.

(Bekendtgørelse om uddannelsen til studentereksamen (stx-bekendtgørelsen), BEK nr. 797 af 27.06.2007).

Forsøgene blev oprettet med støtte fra satspuljemidlerne. Til forsøgene er der, ud over de normale taxameterbevillinger, givet følgende ekstra bevillinger:

- Til Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang med skolestart i 2007/08 blev der tilsammen over de tre år bevilliget 3.702.151 kr. I klassen begyndte otte elever, alle drenge.
- Til Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang med skolestart i 2008/09 blev der tilsammen over de tre år bevilliget 2.379.633 kr. I klassen begyndte ti elever, heraf otte drenge og to piger.
- Til Paderup Gymnasiums forsøgsårgang med skolestart i 2008/09 blev der tilsammen over de tre år bevilliget 2.915.897 kr. I klassen begyndte otte elever, heraf seks drenge og to piger.

Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium har gjort en indsats for at tilrettelægge uddannelsesforløb som ved hjælp af særlig støtte sætter eleverne i stand til at opnå de mål der er fastsat i stx-bekendtgørelsen. Forsøgene er dog forskellige fx med hensyn til den fysiske placering af Asperger-klassen og de pædagogiske initiativer. Hvilke tiltag gymnasierne har gjort, og hvordan tiltagene påvirker elevernes muligheder for at opnå målene for en gymnasial uddannelse, er netop i fokus for denne devaluering.

2.2 Formål med devalueringen

Devalueringen har to formål:

- 1 Devalueringen skal belyse i hvilken grad eleverne i løbet af 1. g sættes i stand til at opnå de forventede faglige og overfaglige mål for 1. g i gymnasiet, dvs. om de har opnået den forventede faglige indsigt, almene dannelse og studiekompetence, jf. stx-bekendtgørelsen.
- 2 Devalueringen skal undersøge styrker og svagheder ved de særlige foranstaltninger gymnasiet har etableret for at eleverne kan nå målene. Det drejer sig om følgende foranstaltninger:

² Kilder: Videnscenter for Autisme: www.autisme.dk; Liane Holliday Willey (1999): I skyggen af det normale. At leve med Aspergers syndrom. København, Dansk Psykologisk Forlag; Theo Peeters og Christopher Gillberg (2002): Autisme. Medicinske og pædagogiske aspekter. København, Hans Reitzels Forlag.

- Visitationskriterier og procedurer for optagelse på uddannelsen
- Særlige rammer for eleverne, herunder de fysiske rammer og de særlige pædagogiske tiltag
- Dispensationer og afvigelser fra gældende regler
- Integration af elever med Asperger i gymnasiets øvrige liv
- Lærernes kompetenceudvikling.

2.3 Anvendte metoder

Delevalueringen bygger på følgende tre elementer:

- Selvevalueringsrapporter fra gymnasierne
- Interview med centrale aktører
- Karakterdata fra UNI-C Statistik og Analyse.

I det følgende bliver de tre metodeelementer gennemgået. Appendiks B indeholder en mere uddybende beskrivelse af metoden.

Selvevaluering

I forbindelse med anden forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium hvor eleverne begyndte i 1. g i skoleåret 2008/09, og forsøgsårgangen på Paderup Gymnasium har gymnasierne gennemført en selvevalueringsproces og udarbejdet en selvevalueringsrapport på baggrund af en vejledning til selvevaluering fra EVA. Delevalueringen blev sat i gang på et tidspunkt hvor det ikke var hensigtsmæssigt at Høje-Taastrup Gymnasium skulle gennemføre en selvevaluering af den første forsøgsårgang. I de to selvevalueringsrapporter har gymnasierne bl.a. beskrevet:

- Særlige pædagogiske tiltag for klassen
- Særlige inklusionstiltag
- Hvordan gymnasierne får kendskab til den enkelte elevs særlige behov
- Elevernes faglige niveau og karakterer.

Selvevalueringsrapporterne har, i kraft af deres grundighed, fungeret som en indsigtfuld kilde til forsøgene. Denne indsigt er anvendt i denne rapport og har også dannet baggrund for interviewene på gymnasierne.

Interview

I forbindelse med hvert af de tre forsøg er der gennemført gruppeinterview på gymnasierne med følgende personer:

- *Gymnasieledelsen*. I disse interview deltog rektor og den relevante uddannelseschef/pædagogiske leder.
- *Lærere, vejledere og psykologer tilknyttet hvert forsøg*. I interviewene deltog alle eller næsten alle lærere der underviser de respektive klasser, i hvert interview på Høje-Taastrup Gymnasium den tilknyttede psykolog, og på Paderup Gymnasium en tilknyttet undervisningskonsulent.
- *Forældre til elever med Asperger*. I forbindelse med hvert af de tre forsøg blev en gruppe forældre til elever med Asperger interviewet.
- *Elever som har berøring med elever med Asperger*. I interviewene deltog en gruppe af andre elever som kender til elever med Asperger på forskellig vis. De har enten haft fag eller deltaget i frivillige aktiviteter med elever med Asperger.

EVA har derudover gennemført en mere uformel, men struktureret samtale med eleverne med Asperger. For de tre forsøgs vedkommende har det enten været med hele klassen eller med udvalgte elever.

Desuden har EVA gennemført telefoninterview med:

- *Elever med Asperger som er faldet fra uddannelsen*. Der blev gennemført telefoninterview med i alt fire frafaldne elever fra de tre forsøg.
- *Forældre til elever med Asperger som er faldet fra uddannelsen*. Der blev gennemført i alt tre telefoninterview med forældre til elever der er faldet fra uddannelsen, og i ét tilfælde med en mentor til eleven fordi dette var mere relevant i forhold til elevens livssituation.

Alle grupperne var vigtige at få i tale fordi de har forskellige former for viden om forsøgene og eleverne som det var nødvendigt at kende til. Interviewene blev alle gennemført som semistrukturerede interview, dvs. ud fra en interviewguide, men med mulighed for at forfølge andre relevante emner som interviewpersonerne bragte på bane. Alle interviewene blev optaget, og der blev skrevet referater af interviewene. Appendiks B giver en mere detaljeret beskrivelse af interviewene.

Karakterdata

Gymnasierne har oplyst EVA om elevernes karakterer i 1. g. Karaktererne sammenlignes i denne rapport med karaktergennemsnit for dimitterede studenter fra hhv. Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium i tilsvarende fag. Disse karakterer er hentet fra UNI-C Statistik og Analyse (www.uni-c.dk). Det skal bemærkes at karaktergennemsnittene er udregnet på baggrund af dimitterede studenters eksamensbeviser, hvorfor nogle af karaktererne er givet for 2. g eller 3. g. Det betyder at de overordnede karaktergennemsnit for de enkelte fag ikke er direkte sammenlignelige med Asperger-elevernes karakterer efter 1. g, men de angiver dog alligevel et pejlemærke som man kan se Asperger-elevernes karakterer i forhold til. Desuden skal det bemærkes at det er dimittendernes karaktergennemsnit fra 2008 som Asperger-elevernes karakterer sammenlignes med, idet studenternes karaktergennemsnit fra 2009 ikke var tilgængelige da rapporten blev udarbejdet.

2.4 Ekspertgruppe og projektgruppe

Ekspertgruppe

Til devalueringen har der været tilknyttet en ekspertgruppe. Den har kvalificeret EVA's vurderinger og anbefalinger på baggrund af devalueringens dokumentationsmateriale og eksperternes eget faglige kendskab til området. Ekspertgruppen har samlet set haft indsigt i Aspergers syndrom og stx-uddannelsen og har bestået af:

- Jannik Beyer, direktør for Videnscenter for Autisme
- Annalise Ingerslev, studievejleder VUC Storstrøm.

Projektgruppe

Fra EVA har der været nedsat en projektgruppe som har haft ansvaret for at gennemføre devalueringen og udarbejde denne rapport. Gruppen har bestået af:

- Evalueringskonsulent Peter Toft
- Evalueringskonsulent Vicki Facius (projektleder)
- Evalueringsmedarbejder Rikke Holst.

2.5 Rapportens opbygning

Rapporten indeholder seks kapitler ud over dette. Kapitel 3-7 beskriver og vurderer de særlige foranstaltninger gymnasierne har sat i værk i forbindelse med forsøgene. Det drejer sig om:

- Visitationskriterier og procedurer for optagelse af elever med Asperger i forsøgsklasserne
- Særlige fysiske rammer der er givet for eleverne med Asperger, herunder placeringen og indretningen af deres klasselokaler
- Særlige pædagogiske tiltag for og rammer om undervisningen i forsøgsklasserne, herunder tiltag i forbindelse med tilrettelæggelse af undervisningen, foranstaltninger ved projekter og flerfaglige forløb, mentorordninger, lektielæsning og det skriftlige arbejde og endelig de overvejelser gymnasierne har gjort sig i forhold til at søge dispensationer.
- Integration af eleverne med Asperger i gymnasiets øvrige liv
- Lærernes efteruddannelse og kompetenceudvikling.

Kapitel 8 vurderer og begrunder om eleverne har opnået de faglige og overfaglige mål som beskrives i stx-bekendtgørelsen, i løbet af deres første skoleår.

Kapitlerne indeholder analyser, vurderinger og anbefalinger i den løbende tekst.

3 Optagelse på uddannelsen

Ansøgere til den treårige stx-uddannelse for unge med Asperger optages på baggrund af en forudgående visitation der vurderer om ansøgernes diagnose og faglige indgangsforudsætninger matcher kravene og formålet med uddannelses tilbuddet. Formålet med visitationen er at give gymnasiernes et kvalificeret grundlag for at beslutte hvilke ansøgere der skal optages på uddannelsen.

Dette kapitel beskriver gymnasiernes visitationskriterier, gør rede for procedurer for optagelse på uddannelsen og vurderer grundlaget der visiteres ud fra på de to gymnasier.

3.1 Visitationskriterier og procedurer for optagelse

Af lederinterviewene på de to gymnasier fremgår det at efterspørgslen efter et kompetencegivende uddannelses tilbud rettet mod unge med Asperger er stor. På begge gymnasier opleves derfor et ansøgerantal der er større end det udbudte antal optagelsespladser. Proceduren for optagelse er at ansøgerne visiteres enkeltvis.

Visitationen skal bl.a. sikre at de Asperger-elever der optages på det treårige uddannelsesforløb, opfylder de faglige krav til optagelse og er i stand til at begå sig i et gymnasialt undervisnings- og læringsmiljø. Et væsentligt visitationsmateriale er derfor resultater fra afgangsprøverne på grundskoleniveau og psykologiske udredningspapirer. Begge gymnasier bruger disse to kilder som grundlag for en vurdering af om ansøgeren kan optages på uddannelsen.

En uddannelseschef, en studievejleder og en tilknyttet psykolog med erfaring fra Kasperskolen i Ballerup foretager visitationen på Høje-Taastrup Gymnasium, mens det på Paderup Gymnasium er en uddannelseschef, en studievejleder og en tilknyttet psykolog fra specialskolen Firkløverskolen i Randers der foretager visitationen. Kasperskolen er en helhedsskole for børn med ADHD eller autismespektrumforstyrrelser, og Firkløverskolen er en specialskole for børn med ADHD eller autismespektrumforstyrrelser.

Proceduren på begge gymnasier er at hver ansøgers ansøgning, eksamensbeviser og psykologiske udredningspapirer bliver gennemgået som led i visitationen. De tilknyttede psykologer fokuserer særskilt på udredningspapirerne med henblik på at vurdere den enkelte elevs forudsætninger og muligheder for at begå sig i det gymnasiale lærings- og undervisningsmiljø. Uddannelseschefen og studievejlederen på de to gymnasier fokuserer særskilt på eksamensbeviser og udtalelser fra grundskolen med henblik på at vurdere den enkelte elevs faglige forudsætninger og muligheder for at tage en gymnasial uddannelse inden for de rammer og støttemuligheder der tilbydes på gymnasiet.

På Paderup Gymnasium tilbyder man desuden potentielle ansøgere og deres forældre et besøg og en samtale på gymnasiet inden en evt. ansøgnings- og visitationsproces igangsættes.

3.2 Skriftlige og mundtlige kilder i visitationsprocessen

Begge gymnasier har erfaringer med skriftlige dokumenter der giver et ufuldstændigt billede af den enkelte ansøgers forudsætninger og potentialer. Ledelsen på Paderup Gymnasium gav i interviewet bl.a. udtryk for at uddannelsesplaner fra grundskolen kan give et misvisende – og ofte for optimistisk – fagligt billede af ansøgerne. Gymnasiernes ledelser peger i de gennemførte in-

terview på at det skriftlige materiale af den grund i nogle tilfælde kan vise sig at danne et usikkert grundlag at træffe beslutninger om optagelse ud fra.

I selvevalueringsrapporten fra Paderup Gymnasium står der fx:

En grundig mundtlig rapportering fra elevens tidligere skole ville være godt, da den nedskrevne ofte er mangelfuld. Sandsynligvis er der oplysninger, man vælger ikke at skrive, som kunne være godt at vide for os.

Dokumentationsmaterialet viser samlet set at det er nødvendigt for gymnasierne at kunne danne sig et indgående kendskab til den enkelte ansøgers forudsætninger for at indfri kravene i en tre-årig stx-uddannelse – dels for at undgå fejlvisitation og frafald, dels for at kunne tilrettelægge en målrettet vejledning og undervisning af den enkelte elev på grundforløbet umiddelbart efter optaget.

Høje-Taastrup Gymnasium knytter i sin selvevalueringsrapport følgende refleksion til emnet:

Siden ordningens start har vi arbejdet på at forbedre optagelsesgrundlaget, og visitationsmaterialet er blevet mere fyldestgørende. Det betyder, at vi har større mulighed for at sammensætte den rigtige elevgruppe, forhindre frafald og give en mere målrettet gennemførelsesvejledning. Visitationsmaterialet er tilgængeligt for den enkelte elevs mentor og bruges som baggrund for problemløsning og vejledning. Det er vigtigt, at vi ikke visiterer forkert, fordi vi på den måde kan spilde ressourcer, som vi kunne have brugt bedre på andre elever.

På Høje-Taastrup Gymnasium har man som et resultat af denne erkendelse udbygget visitationsmaterialet for årgang 2009 til også at omfatte udtalelser fra lærere om potentielle Asperger-elever ud fra deres erfaringer med eleverne i et brobygningsforløb inden optagelse.

Intentionen med tiltaget beskrives i selvevalueringsrapporten som en mulighed for at:

(...) få et indtryk af de mulige elever og derved opnå en bedre indsigt at vurdere ud fra, når der skulle visiteres til den kommende 1. z i 2009. Det blev helt indlysende, at det er en fordel at se eventuelt kommende elever i en klassesammenhæng på Høje-Taastrup Gymnasium.

Derudover giver brobygningsforløbet også potentielle ansøgere med Asperger mulighed for at vurdere om stx-uddannelsen er et ungdomsuddannelses tilbud der passer til dem.

På Høje-Taastrup Gymnasium faldt to elever fra uddannelsen i løbet af første forsøgsordning 1. g i 2007, mens to elever faldt fra den anden forsøgsordning i 2008, og på Paderup Gymnasium faldt to elever tilsvarende fra uddannelsen i 1. g i 2008. Det er væsentligt at understrege at disse bortfald ikke nødvendigvis har med visitationen at gøre. Interview med ledelse, forældre til frafaldne og eleverne selv peger imidlertid på at visitationen i forbindelse med de første forsøgsordninger var præget af startvanskeligheder. På Paderup Gymnasium var der fx et eksempel på at gymnasiet ikke var helt klar over hvor svært ordblind en optaget dreng var, og hvilke udfordringer det ville give i undervisningen. Drengen endte med at blive vejledt over i et andet tilbud i samarbejde med drengens hjemkommune.

Der er forskellige holdninger til om og hvordan forældrenes indsigt skal inddrages i visitationsprocessen. En forælder til en frafalden elev på Høje-Taastrup Gymnasium giver fx i et telefoninterview udtryk for at det er bemærkelsesværdigt at der ikke var en tættere kontakt til og dialog med forældrene i visitationsprocessen, fordi forældrene netop kender til deres børns særlige behov. Ledelsen på Høje-Taastrup Gymnasium gør i et interview imidlertid opmærksom på at gymnasiet i visitationsprocessen bevidst undlader alt for tæt forældrekontakt. Dels fordi forældre kan være en usikker kilde der forsøger at bruge kontakten som et middel til at forøge muligheden for optagelse, dels fordi kontakten kan give forældrene falske forhåbninger om optagelse.

Dokumentationsmaterialet peger som nævnt på at det samlede set er vigtigt at have et grundigt kendskab til den enkelte ansøgers situation, forudsætninger og behov for støtte for at vurdere den potentielle elevs muligheder for at indfri kravene i den treårige stx-uddannelse. I visitationsprocessen opnås en indsigt i elevernes styrker og behov. EVA vurderer at denne viden efterfølgende kan være nyttig for lærerne at have. Det er dog vigtigt at være opmærksom på at der ofte fremkommer meget personlige oplysninger om eleverne i visitationsprocessen. Disse personlige oplysninger er fortrolige og skal behandles med stor varsomhed. EVA peger derfor på at gymnasierne bør udarbejde en grundig analyse af hvilke informationer det er væsentligt for forskellige grupper på gymnasiet at få kendskab til (det gælder fx mentor, lærerne i Aspergerklassen, de andre lærere på gymnasiet og de andre elever). Denne analyse bør udmønte sig i en skriftlig informationsplan som gør det klart hvilke personer der skal have hvilke oplysninger på hvilket tidspunkt. Pga. de personlige og følsomme oplysninger der kan være i hver enkelt elevs tilfælde, er det vigtigt at oplysningerne kun bliver formidlet hvis hver enkelt elev og/eller dennes forældre giver samtykke til det.

Gymnasiernes argumenter for at have en visitationsproces er – ud over ressource- og pladshensyn – at skåne eleverne for det nederlag det kan være at begynde på en uddannelse som de på forhånd vurderes ikke at kunne gennemføre. EVA vurderer imidlertid at visitationsprocessen principielt set kan føre til et dilemma. Nogle af eleverne kan være fagligt egnede til at gå i gymnasiet, men i visitationen blive vurderet til ikke at kunne gennemføre forløbet på baggrund af de psykologiske udredningspapirer. Disse personer kan altså i princippet blive optaget på en ordinær gymnasieuddannelse, men ikke umiddelbart på et af de særlige forsøg.

Det er EVA's vurdering at eksamensbeviser og psykologiske udredningspapirer er nødvendige, men ikke tilstrækkelige kilder til det samlede visitationsgrundlag. Andre kilder bør derfor også overvejes. Høje-Taastrup Gymnasiums tiltag med at bruge brobygningsforløb som en kilde til viden om hvordan den enkelte elev fungerer i en classesammenhæng, virker som et overbevisende element i visitationsprocessen. Det er dog væsentligt at deltagelse i brobygningsforløbet ikke bliver gjort til et adgangskrav for at kunne blive optaget på uddannelsen. Kontakt og samtale med lærere, studievejledere og psykologer fra tidligere skolegang kunne være andre centrale elementer i visitationsprocessen. Ligeledes kan samtaler med forældrene være et vigtigt element da forældrene har et særligt kendskab til deres børns behov, styrker og svagheder.

Kilderne der benyttes i visitationsprocessen, bør dog behandles "kildekritisk". Fx kan nogle forældre have en særlig interesse i at få deres barns diagnose til at fremstå mere gymnasieegnet end den rent faktisk er, og elevens uddannelsesplan fra folkeskolen kan give et fortegnet billede af elevens faglige niveau.

EVA anbefaler

- at flere mundtlige kilder med indsigt i den enkelte elevs særlige forudsætninger og behov inddrages i visitationsprocessen, fx forældre, lærere, mentorer og psykologer.
  - at gymnasierne etablerer brobygningsforløb mellem grundskole og stx-uddannelse og inddrager de erfaringer som indsamles af lærere og elever under brobygningsforløbet, i visitationsgrundlaget.
  - at gymnasierne udarbejder en informationsplan for eleverne med Asperger. Planen skal angive hvilke personer på gymnasiet (fx mentor, klassens andre lærere og gymnasiets øvrige lærere og elever) der skal have hvilke oplysninger om den pågældende elev, og på hvilket tidspunkt. Asperger-eleven eller vedkommendes forældre skal give informeret samtykke i tilfælde af at det der videregives som beskrevet i informationsplanen, er personlige oplysninger som er omfattet af tavshedspligt.
-

4 Fysiske rammer

Personer med Asperger har typisk svært ved at overskue større sammenhænge og befinder sig bedst i trygge og overskuelige rammer. Når eleverne ikke befinder sig i velkendte og overskuelige rammer, øges deres risiko for stress, hvilket kan have indflydelse på deres læringsparathed og generelle velbefindende. Dette kapitel gør rede for de særlige fysiske rammer som Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium tilbyder elever med Asperger.

Først beskriver kapitlet klasselokalernes placering på de to gymnasier. Herefter beskrives indretningen af lokalerne og de særlige hjælpemidler som eleverne tilbydes i deres klasser, fx særlige systemer til systematisering af noter m.m.

4.1 Klasselokalets placering på gymnasiet

Dokumentationsmaterialet viser at der er forskel på hvordan gymnasierne har valgt at placere klasselokaler for elever med Aspergers syndrom.

Høje-Taastrup Gymnasium

På Høje-Taastrup Gymnasium er Asperger-elevernes klasselokaler placeret i en fløj med to faglokaler, men ikke sammen med gymnasiets øvrige stamklasser. Asperger-elevernes klasselokaler er dog placeret i nærheden af et fællesområde hvor bl.a. kantinen er placeret, og eleverne har derfor mulighed for fx at søge derned hvis de ønsker kontakt med skolens øvrige elever. Af selvevalueringssrapporten fremgår det at man har valgt at placere Asperger-klasserne i den nævnte fløj fordi det giver eleverne mulighed for at trække sig tilbage når de har brug for det, og samtidig gør det nemt for Asperger-klasserne at komme i kontakt med hinanden på tværs af årgangene. Denne kontakt anses for vigtig fordi:

Lærerteamet har oplevet, at socialt og fagligt samvær på tværs af Asperger-klasserne har været meget gavnligt og givende for mange af eleverne. De spejler sig selv i hinanden, forstår hinanden og har samtidigt en opdragende effekt på hinanden.(...) Eleverne italesætter deres handicap, hvilket støtter dem i at opnå selvindsigt. Det er uvurderligt, også i betragtning af at netop Asperger-elever har særligt svært ved at opnå et realistisk selvbillede.

I interview med forældre til elever på Høje-Taastrup Gymnasium udtrykker flere forældre glæde over at deres børn føler sig normale når de er blandt andre elever med Asperger. En forælder udtrykker det sådan:

For min søn er det vigtigt at han får lov at føle sig almindelig. At han ikke bare går rundt i sin ensomme boble og føler sig ualmindelig.

Denne forælder oplever altså at det er positivt at Asperger-klasserne er samlet i en fløj på gymnasiet fordi eleverne får en oplevelse af at være "normale i det specielle".

Ikke alle elever fungerer dog godt socialt i Asperger-klasserne og profiterer derfor heller ikke af at klasselokalerne for elever med Asperger er placeret isoleret fra de andre elever. Én af de elever der er faldet fra stx-uddannelsen på Høje-Taastrup Gymnasium, beskriver at han ikke fungerede socialt i klassen og ikke så den fysiske placering af klassen som en fordel:

Jeg tror jeg brugte alle mine pauser på at komme væk fra klassen. (...) Vi var jo de der 10 elever, og der er jo forskellige grader af det der Asperger. Jeg har ikke særlig meget af det,

mens de andre er noget hårdere ramt. Nogle af de andre i klassen kunne finde på at rende rundt i cirkler i 20 minutter og råbe når vi havde pause. Det var jeg nok en lille smule overrasket over i starten. (...) Jeg var ikke rigtig godt tilpas derude. Hovedårsagen til at jeg stoppede derude var nok at jeg ikke havde noget socialt med de andre.

Paderup Gymnasium

I modsætning til Høje-Taastrup Gymnasium er Asperger-klassen på Paderup Gymnasium placeret blandt de andre klasser. På gymnasiet har hver gymnasieårgang en såkaldt hjemstav, og man har fastholdt dette system og placeret Asperger-klasserne sammen med de andre klasser på den samme årgang. Baggrunden for at vælge denne løsning er ifølge selvevalueringsrapporten at:

Vi tror, det er vigtigt for eleverne at blive integreret som en naturlig del af skolen. Tanken var også, at de andre elever på skolen således fik mulighed for at lære dem at kende. 1. har været glade for denne løsning, idet de har fået venner i de andre klasser, ligesom de har givet udtryk for, at de gerne vil være ligesom alle de andre på skolen.

Af interviewet med forældre til elever på Paderup Gymnasium fremgår det at forældrene anser det for en fordel at Asperger-eleverne er integreret med gymnasiets øvrige elever. En forælder beskriver vigtigheden af at eleverne er integreret med de andre elever sådan:

Jo mere vi isolerer dem, jo sværere får de det simpelthen når de skal ud på det danske arbejdsmarked. Hvis vi isolerer dem, bliver de ikke robuste nok til at kunne komme ud og klare det.

En anden forælder fremhæver vigtigheden af at "normale" elever har kontakt med eleverne med Asperger idet det ifølge denne forælder er værdifuldt for alle i løbet af deres studietid at møde mennesker med forskellige styrker og svagheder da man også vil komme ud for dette senere i livet. Denne forælder beskriver dog samtidig at hendes barn har følt sig betragtet "som en outsider" igennem det første skoleår.

Klasselokalerne er altså placeret forskelligt på de to gymnasier, og dokumentationsmaterialet peger på at der er fordele og ulemper forbundet med begge placeringer. Hvilken placering der er mest egnet, afhænger af det individuelle behov. For de elever med Asperger der magter det store fællesskab blandt gymnasiets andre elever, og som foretrækker dette frem for Asperger-klassens fællesskab, er placeringen af klasselokalet midt i gymnasielivet en fordel. For de elever som ikke magter det store fællesskab, men i frikvarteret foretrækker enten andre Asperger-elever eller isolation, er den mere isolerede og rolige placering af Asperger-klassen sandsynligvis at foretrække. Dokumentationsmaterialet tyder som fremhævet generelt på at elever og forældre er tilfredse med den placering som klasseværelset har på hvert gymnasium.

EVA vurderer dog at placeringen midt i gymnasiemiljøet som på Paderup Gymnasium styrker muligheden for de mere uformelle møder mellem eleverne med Asperger og de andre elever på gymnasiet – og dermed Asperger-elevernes inklusion i gymnasielivet. Om disse møder udvikler sig til socialt samvær, afhænger dog af flere faktorer, ikke mindst de enkelte Asperger-elevs individuelle behov og forudsætninger som det uddybes i kapitel 6.

4.2 Indretning af klasseværelset

Selvevalueringsrapporterne viser at begge gymnasier er opmærksomme på hvordan eleverne påvirkes af de fysiske rammer. Med udgangspunkt i dette har gymnasierne forsøgt at indrette sig så der tages størst muligt hensyn til elevernes særlige behov. Dokumentationsmaterialet viser dog at der er forskel på hvordan gymnasierne fysisk har indrettet lokalerne for elever med Asperger.

Det fremgår af selvevalueringsrapporten fra Høje-Taastrup Gymnasium at gymnasiet i indretningen af klasselokalet har ladet sig inspirere af det studiemiljø der findes på Kasperskolen og på Danderyds Gymnasium i Stockholm hvor man har flere års erfaring med gymnasieforløb for elever med Asperger. Klasselokalet for elever med Asperger er indrettet med en hestesko af borde i midten hvor eleverne kan sidde når der er klasseundervisning. Derudover har hver elev en indivi-

duel arbejdsplads langs med væggen eller ved vinduet. Denne plads består af et skrivebord med en reol, en opslagstavle og en *docking station* til elevens computer. Denne arbejdsplads benyttes primært til individuelt arbejde og er et sted eleven kan trække sig tilbage til hvis han eller hun får behov for at lukke af for indtrykkene fra fællesskabet. Det fremgår af selvevalueringsrapporten at begge former for arbejdspladser benyttes flittigt. Eleverne i Aspergerklasserne råder derudover over et fælleslokale der bruges til forskellige formål, bl.a. som ekstra arbejdsplads og møde- og hyggerum.

Selvevalueringsrapporten fra Paderup Gymnasium beskriver at hver elev i klassen for elever med Asperger råder over et dobbeltbord der giver eleven ekstra meget plads at arbejde på. Bordene er opstillet sådan at eleverne sidder med front mod tavlen og med god plads imellem hvert bord. I lighed med Høje-Taastrup Gymnasium har eleverne i Paderup også et fælleslokale som de kan benytte sig af hvis de ønsker at trække sig tilbage eller arbejde under mere rolige forhold. Fælleslokalet er indrettet med et lille bord og bløde stole og et langt bord til at spise og arbejde ved. Det fremgår af selvevalueringsrapporten og interview fra Paderup Gymnasium at lokalet er meget vigtigt for eleverne da det giver dem mulighed for at trække sig tilbage og være i rolige omgivelser.

Der er altså forskel på indretningen af klasselokalerne, men på begge gymnasier er lokalerne indrettet med fokus på ro, overskuelighed og plads til den enkelte. Generelt peger interviewene på at forældre og elever er tilfredse med indretningen af klasselokalerne og pauserummet. Indretningen synes altså at fungere efter hensigten på begge gymnasier.

4.3 Særlige hjælpemidler

Også på andre måder forsøger gymnasierne at skabe overskuelighed for eleverne. Målet er det samme på begge gymnasier, men midlerne der bruges, er lidt forskellige. Begge gymnasier forsøger fx at støtte eleverne i at kunne overskue deres noter til de forskellige fag.

På Høje-Taastrup Gymnasium foregår det ved at hver elev i starten af 1. g får udleveret tre mapper i tre forskellige farver. Hver farve repræsenterer et fakultet, og eleverne skal sortere deres noter i forhold til hvilke fag der hører under hvilket fakultet. Dette har ifølge selvevalueringsrapporten fra gymnasiet til formål at hjælpe eleverne med at holde styr på noter og papirer og at skærpe deres bevidsthed om fagenes placering under de tre fakulteter.

På Paderup Gymnasium har hver elev et antal mapper i forskellige farver der hver dækker et fag. Disse mapper er placeret på elevens egen hylde bagest i klasselokalet. Farverne på de forskellige fags mapper går igen på et stort skoleskema der hænger i klasselokalet, hvilket har til formål at øge overskueligheden for eleverne. Eleverne sørger selv for at sætte ugens fag op på skemaet og rette i det hvis der er ændringer.

Et andet tiltag Paderup Gymnasium bruger for at modvirke at eleverne får stress, er at man til enkelte elever udleverer to sæt af de bøger der bruges i undervisningen, sådan at de kan opbevare det ene sæt derhjemme og det andet på deres hylde i klasselokalet. Dette tiltag er ifølge selvevalueringsrapporten med til at mindske unødigt stress hos disse elever da de ikke behøver at være nervøse for at glemme bøgerne derhjemme når de skal bruge dem i undervisningen.

På Høje-Taastrup Gymnasium har man derudover en støtteforanstaltning der går i en lidt anden retning. Der er installeret elektroniske tavler i klasselokalerne for eleverne med Asperger. Baggrunden for dette er ifølge selvevalueringsrapporten at:

(...) skrivemotorikken er et problem for nogle elever med Aspergers syndrom, og andre har svært ved at koncentrere sig om både at tage noter og følge det, der bliver sagt i timen.

De noter der tages på den elektroniske tavle, kan gemmes på Lectio, elevernes elektroniske kommunikationssystem, hvorefter eleverne kan hente dem ned på deres egen computer. Eleverne har fået udleveret en bærbar computer til brug i de tre år på stx.

På Paderup Gymnasium har man konstateret at eleverne i Asperger-klassen ikke har skrivemotoriske vanskeligheder, og derfor har gymnasiet ikke fokuseret særligt på dette område.

5 Tiltag i forbindelse med undervisningen

Personer med Asperger har typisk et særligt behov for overblik, rammer og struktur i undervisningen. Manglende genkendelighed og tryghed ved forskellige undervisningsformer og -situationer kan resultere i forskellige former for stress og angst blandt elever med Asperger. Dette stiller særlige krav til uddannelsens indretning og undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse.

Dette kapitel gør rede for de særlige tiltag og rammer om undervisningen som Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium har iværksat i tilknytning til deres udbud på forsøgsbasis af gymnasieforløb for elever med Asperger. Kapitlet gør også rede for hvilke overvejelser gymnasi-erne har haft om at søge dispensationer på elevernes vegne.

5.1 Introduktion

Dokumentationsmaterialet peger samlet set på at begge gymnasier er meget opmærksomme på det særlige behov for forudsigelighed og faste rammer som elever med Asperger typisk har. Dette resulterer i tilrettelæggelse og afvikling af undervisningen "under hensyntagen til elevernes særlige behov for overblik, struktur og støtte" som det fremgår af selvevalueringsrapporten fra Høje-Taastrup Gymnasium.

Blandt de to gymnasiers særlige tiltag for elever med Asperger forekommer fx:

- Faste studieretninger
- Særlig tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen
- Særlige foranstaltninger ved projekter og flerfaglige forløb
- Mentorordninger
- Særlige tiltag i forhold til lektiehjælp
- Særlig støtte i forhold til det skriftlige arbejde
- Støtte ved prøve- og eksamenssituationer.

Af selvevalueringsrapporterne og interviewene med lederne fremgår det dog også at man på begge gymnasier er opsat på at eleverne med Asperger skal have en ordinær studentereksamen der fuldt ud er på højde med de krav og faglige mål der fremgår af stx-bekendtgørelsen og de faglige læreplaner. Beskrivelsen af forsøget på Paderup Gymnasiums hjemmeside fastslår dermed at det udelukkende er undervisningens tilrettelæggelse og de fysiske rammer for klassen som er specielt tilrettelagt for elevgruppen.

5.2 Faste studieretninger

På begge gymnasier binder man det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb til bestemte studieretninger. Der er dog lidt forskel på hvilke studieretninger der er valgt. På Paderup Gymnasium optages eleverne på en blandet studieretning med fagene:

- enten matematik A-niveau eller engelsk A-niveau
- fysik på B-niveau
- samfundsfag på B-niveau
- tysk som andet fremmedsprog
- billedkunst som det kunstneriske fag.

På Høje-Taastrup Gymnasium optages eleverne på en studieretning med:

- matematik på A-niveau
- fysik på A-niveau
- kemi på B-niveau
- tysk som andet fremmedsprog for de fleste af eleverne (se kapitel 6.1)
- eleverne på første forsøgsårgang havde billedkunst som kunstnerisk fag, på anden forsøgsårgang blev det ændret til mediefag.

På begge gymnasier får eleverne mulighed for at få et valgfag i 3. g.

Der er hermed lidt variation i hvilke fag de enkelte gymnasier har valgt. Ifølge dokumentationsmaterialet har Paderup Gymnasium valgt at tilbyde de to studieretninger ud fra den begrundelse at eleverne kan have interesser inden for både det naturvidenskabelige og det sproglige område. Desuden blev gymnasiet af Firkløverskolen rådet til at inddrage samfundsfag i studieretningen fordi en del elever med Asperger er interesseret i dette område. Endelig har gymnasiet valgt at det obligatoriske naturvidenskabelige fag på B-niveau skulle være fysik fordi der som optagelseskrav kræves fysik på B-niveau på mange videregående uddannelser.

Høje-Taastrup Gymnasium begrundet i deres selvevalueringsrapport valget af fag med at det er erfaringen at elever med Asperger har deres styrker inden for matematik og teknisk-naturvidenskabelige fag. Derudover har gymnasiet på de indledende ansøgningsmøder med ansøgerne og deres forældre ved håndsoprækning stemt om studieretningen. Nogle af de interviewede forældre oplever dette som en lidt uheldig procedure, bl.a. fordi de personer der fik mulighed for at stemme, var ansøgere og dermed ikke nødvendigvis de personer der blev optaget på uddannelsen.

Eleverne har hermed ikke selv en mulighed for frit at vælge hvilken studieretning de vil optages på, ligesom de heller ikke senere i grundforløbet tilbydes mulighed for at vælge hvilken studieretning de vil fortsætte på. Dette er en afvigelse fra de centralt fastsatte regler om valg og oprettelse af studieretninger som de fremgår af stx-bekendtgørelsen.

Lederne på de to gymnasier fortæller i interviewene om det nødvendige i denne konstruktion hvis eleverne på hver årgang skal udgøre samlede hold. På Høje-Taastrup Gymnasium giver lederne dog udtryk for at løsningen med at binde eleverne til en naturvidenskabelig studieretning måske kan være forklaringen på at så få piger bliver optaget på uddannelsen. Om dette fortæller en af lederne:

Det stiller ikke de unge mennesker ens, men eftersom det er en forsøgsbevilling vi kører på, kan vi ikke gøre andet end at lade flertallet af unge med Aspergers syndrom – og erfaringen – bestemme hvilken studieretning der tilbydes. Og erfaringen siger at flertallet af unge med Aspergers syndrom har en naturvidenskabelig interesseorientering.

Paderup Gymnasium skaber i modsætning hertil bedre vilkår for de sprogligt interesserede ved at tilbyde en studieretning med engelsk på A-niveau.

Eleverne har heller ikke mulighed for at vælge blandt de forskellige obligatoriske kunstneriske fag i 1. g. Den første forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium og årgangen på Paderup Gymnasium havde som nævnt alle billedkunst i 1. g, mens den anden forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium havde mediefag. Nogle af eleverne var utilfredse med det kunstneriske fag de skulle følge, fx havde nogle af eleverne en stor interesse for musik. Skiftet i det obligatoriske kunstneriske fag fra første til anden forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium er også et udtryk for overvejelser om at et andet fag end billedkunst ville være mere egnet til eleverne.

Der synes altså at være et dilemma knyttet til grundvilkåret for forsøget: For at eleverne skal gå i samme klasse, bliver de nødt til at følge forudbestemte studieretninger og have et fælles kunstnerisk fag i 1. g. Personer med Asperger har typisk stærke særinteresser som de fordyber sig meget i, mens de har sværere ved at beskæftige sig med forhold som ikke interesserer dem. Nogle af Asperger-eleverne er meget dygtige i sprogfag og samfundsfag, men ikke interesserede i na-

turvidenskabelige fag. Dilemmaet er altså at netop personer med Asperger, for hvem det interessebestemte valg har stor betydning, er bundet til bestemte fag gennem forudbestemte studieretninger. Det kan udelukke nogle fra at søge optagelse på forsøgene og kan gøre stx-uddannelsen unødvendig svær for andre.

5.3 Tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen

I selvevalueringsrapporten fra Paderup Gymnasium står der om den særligt tilrettelagte undervisning for elever med Aspergers syndrom:

Undervisningen er generelt mere lærerstyret og mindre demokratisk end i andre klasser. I første omgang har vi fundet, at primært lærerstyret undervisning med en del tavleundervisning giver den trykthed, som skal til for ikke at stresser eleverne.

Blandt lærerne på de to gymnasier nævnes også i interviewene at undervisningen generelt tilrettelægges mere struktureret end i andre klasser og med lærerstyring. Denne strukturering af undervisningen vurderes i lærerinterviewene at være vigtig for at eleverne kan klare sig godt gennem uddannelsen. En lærer på Høje-Taastrup Gymnasium siger:

De er handicappede i kraft af deres diagnose. Det er jo det vi skal støtte dem i at kunne overkomme i en grad som sætter dem i stand til at klare de krav som uddannelsen her stiller.

Flere af de interviewede lærere bruger begreber som egoistiske og skrøbelige om eleverne med Asperger, og flere af dem opfatter derfor lærerrollen som bredere end i de andre klasser på gymnasiet hvor de underviser. En idrætslærer på Paderup Gymnasium bemærker at der er situationer hvor det kan være nødvendigt at træde ud af faglærerrollen for at blive en slags pædagog. En anden lærer på Paderup Gymnasium forklarer at hun bruger lang tid på at ordne andre ting end undervisningen inden den egentlige undervisning kan komme i gang:

Der skal ikke ligge sten på vejen – interne konflikter eller problemer på hjemmefronten fx – så kommer vi ingen vegne med det faglige.

Lærere med fag som er fortolkningsorienterede, nævner at nogle af eleverne kan have det svært med klassesdiskussioner, og at flere af dem tænker meget i sort og hvidt med de skarpe synspunkter dette indebærer. Også her kræves ifølge lærerne en særlig styring af undervisningen.

En lærer beskriver i interviewet hvordan hun strukturerer diskussionerne ved hjælp af "forsamlingshusmodellen":

Der er en elev der fungerer som forsamlingshus, og denne tager så en aktuel begivenhed op – det kan være om hvorvidt den kriminelle lavalder skal sænkes, eller om man skal vælge straf eller præventive foranstaltninger for at mindske ungdomskriminalitet. Så må eleverne sige deres mening én efter én, og det har de så et halvt minut til. (...) I forhold til diskussionen giver det mig som underviser mulighed for at samle op bagefter og sige "Ja-men på den ene side er der de og de argumenter, og på den anden side kan man mene sådan og sådan med udgangspunkt i de og de argumenter".

Flere af lærerne har samtidig det indtryk at eleverne godt kan lide når lærerne tager ansvaret for og styrer klassesdiskussionerne.

I interviewene med forældrene gives tilsvarende enstemmigt udtryk for at eleverne har lettest ved lærerstyret tavleundervisning. De har ifølge flere forældre svært ved at håndtere selvstændigt arbejde og gruppearbejde uden en meget synlig og styrende lærers mellemkomst.

Af interviewene med lærerne fremgår det at de har gjort et stort arbejde for at tilrettelægge og gennemføre undervisningen under hensyntagen til hver enkelt elevs behov. Generelt har lærerne

i tilrettelæggelsen og gennemførelsen af undervisningen tænkt i pædagogiske og fagdidaktiske baner der understøtter elevernes behov for rammer, struktur og forudsigelighed.

Flere forældre peger dog også på at specialpædagogiske tiltag, ud over at tilgodese behov, også skal kunne konfrontere eleverne med synlige krav om faglighed og personlig udvikling. Nogle forældre tilkendegiver i interviewene at nogle af lærerne efter deres mening i brugen af specialpædagogiske tiltag og værktøjer har haft for lidt fokus på sådanne krav.

En forælder med en søn på Paderup Gymnasium formulerer det sådan:

Lærerne må ikke lide af berøringsangst og gemme sig bag specialpædagogik og fromhed; de skal møde disse unge som man møder andre unge mennesker i den alder. Lærerne skal sige tingene ligeud og stille synlige krav til den enkelte.

Paderup Gymnasium skriver tilsvarende i sin selvevalueringsrapport "at det er vigtigt at fastholde både elever og lærere på, at der er nogle faglige krav, som skal honoreres".

I den forbindelse nævner flere af lærerne i interviewene at de tilrettelægger undervisningen fagdidaktisk anderledes i Asperger-klasserne end i ordinære klasser. Nogle vælger andre lærebøger end de ellers bruger, andre fravælger komplicerede tekster i forbindelse med fx kanonkravet i dansk.

Forældrene har generelt meget positive vurderinger af lærernes undervisning. Forældreønsker om at lærerne skal have stor indsigt i elevernes særlige behov, skal ikke forstås som et ønske om mere specialpædagogik. Fx lægger forældrene vægt på at der bør være et stærkt fagligt fokus i gymnasieforløbene fordi de vurderer at man på netop denne måde kan bygge videre på elevernes styrker. Som en forælder fra Høje-Taastrup Gymnasium siger:

Min søn er ikke blevet udfordret intellektuelt gennem hele folkeskolen – de har sagt "nej hvor er det synd" – her bliver han udfordret på sin faglighed.

Forsøget skal mestre denne svære balancegang mellem at have forståelse for og tilgodese elevernes særlige behov og samtidig fastholde faglige krav.

EVA vurderer at det er meget vigtigt at finde en balance mellem disse to hensyn i tilrettelæggelsen og gennemførelsen af undervisningen for elever med Asperger. På den ene side skal der tages hensyn til den enkelte elevs behov for støtte og struktur i undervisningsforløb og i den enkelte time, på den anden side skal der tages hensyn til kravene om opnåelse af faglige mål. Der kan være forskelle eleverne indbyrdes hvor den rette balance mellem de to hensyn skal findes, men en overvægt af det ene på bekostning af det andet – et trade-off – kan resultere i et dårligere resultat end der ellers kunne være nået.

EVA anbefaler

- at der i undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse sikres en optimal balance mellem på den ene side elevtilpassede tiltag og på den anden side faglig målopfyldelse.

De tre forsøg er nogle af de første der i en dansk kontekst fokuserer særligt på at støtte elever med Asperger i at tage en gymnasial uddannelse. Internationalt er der dog også gjort erfaringer med Asperger-elever på gymnasiale uddannelser. EVA vil derfor pege på at det er relevant at afsløge hvilke erfaringer der er gjort internationalt, herunder hvilke redskaber til støtte af elever med Asperger der er udviklet. Det synes bl.a. at være relevant at undersøge hvilke støtteredskaber der er udviklet til high school-elever med Asperger i USA. Denne opgave er vigtig, men må dog siges at være en opgave som skal løftes af organisationer uden for gymnasiernes regi og derefter formidles til gymnasierne.

5.4 Projekter og flerfaglige forløb

Interview med ledelse, lærere og forældre peger entydigt på at elever med Asperger har svært ved at håndtere projektperioder og flerfaglige forløb som fx almen studieforberedelse, opgaven i dansk og/eller historie og studieretningsprojektet. I disse perioder hvor undervisningen er organiseret omkring flerfagligt samspil og selvstændige arbejdsformer, bliver der ofte afvejet fra de indarbejdede rammer og rutiner som eleverne kender fra den daglige, særfaglige undervisning.

Det fremgår af interview med ledelse og lærere på de to gymnasier at Asperger-eleverne i disse sammenhænge har svært ved at gennemskue kravene og derfor ofte rammes af stress. Lederne og lærerne gør dog samtidig opmærksom på at eleverne reagerer meget forskelligt på projektperioder og flerfaglige forløb.

I selvevalueringsrapporten fra Paderup Gymnasium står der fx følgende om gymnasiets erfaringer med opgaven i dansk og/eller historie i klassen for elever med Asperger:

Eleverne har udarbejdet opgaven med støtte til disponering og udarbejdelse af delspørgsmål. Alligevel har de frie rammer voldt store problemer for en del af eleverne. Vi har observeret, at eleverne reagerer meget forskelligt på perioden – lige fra at klare opgaven til at gå fuldstændig i sort og overhovedet ikke kunne overskue hverken at løse opgaven eller modtage hjælp til det.

Høje-Taastrup Gymnasium har gjort lignende erfaringer og gør nu brug af særlige foranstaltninger i disse sammenhænge. I gymnasiets selvevalueringsrapport står der:

Tværfaglige forløb og projektarbejde (...) har vi tilrettelagt efter faste planer, og eleverne udarbejder selvstændige opgaver individuelt på basis af fastlagt materiale og med omhyggelig instruktion og coaching i processen. Det er vores erfaring, at hvis vi tager udgangspunkt i den enkelte elevs ressourcer i form af særlige interesser og kompetencer, kan vi opnå gode resultater ved at støtte med klare krav og rammer, skemaer og rutiner.

Dokumentationsmaterialet peger altså på at massiv lærerstøtte og hjælp til strukturering er nødvendige foranstaltninger for et flertal af eleverne med Asperger hvis de skal kunne håndtere og honorere kravene til projektopgaver og flerfaglige forløb.

Det er EVA's vurdering at gymnasierne arbejder med målrettede og systematiske indsatser for at imødekomme de særlige udfordringer som Asperger-eleverne møder i projektarbejde og flerfaglige forløb, men også at eleverne og gymnasierne har nogle markante udfordringer på dette område.

5.5 Mentorordninger

Ved uddannelsesforløbets begyndelse bliver hver elev med Asperger tildelt en mentor (Høje-Taastrup Gymnasium) eller en kontaktlærer (Paderup Gymnasium). Formålet med mentorordningerne træder klart frem i selvevalueringsrapporterne: at sikre de bedste betingelser for gennemførelse af uddannelsen og forebygge frafald ved at tilbyde individuel støtte til den enkelte elev.

Der er dog forskel på hvordan mentorordningen er organiseret på de to gymnasier. I gymnasiernes selvevalueringsrapporter fremhæves følgende træk ved deres respektive mentorordninger:

- På Høje-Taastrup Gymnasium tildeles hver mentor 20 timer pr. år til mentorsamtaler. Timerne bruges på to årlige samtaler med en tildelt mentorelev hvor der bruges et fast struktureret samtaleark delvist udviklet af studievejledningen på gymnasiet. Herudover kan mentor og mentorelev løbende aftale møder. Resultatet af samtalerne formidles til resten af lærerteamet.
- På Paderup Gymnasium tildeles hver mentor 50 timer pr. år til mentorsamtaler og afrapportering. I uddannelsens første måneder er der indbygget en fast ugentlig samtale. Senere afvikles samtalerne efter behov, dog mindst hver anden eller tredje uge. Lærerne skal i deres mentorarbejde kunne få rådgivning fra en psykolog fra specialskolen Firkløverskolen.

Mentorordningen fungerer sådan at hver elev er tilknyttet en mentor. Eleven kan søge vejledning hos sin mentor primært i forbindelse med skolearbejdet, men også i forbindelse med fx sociale udfordringer.

På begge gymnasier er det udelukkende lærere der underviser Asperger-eleverne, der tildeles en mentorfunktion. Som det fremgår af selvevalueringsrapporten fra Paderup Gymnasium:

Det kræver, at mentoren har den relevante efteruddannelse og har et indgående kendskab til skolen og uddannelsen. Vi har valgt, at det er klassens lærere, som er mentorer for eleverne, da de opfylder ovenstående krav.

I interviewet med ledelsen på Paderup Gymnasium nævnes mentorordningen som en af grundene til at der ikke har været et større frafald i løbet af uddannelsesforløbet.

Desuden giver lærerne i interviewene udtryk for at den faste relation til en enkelt elev giver særlige muligheder for individuel støtte og rådgivning. Den tid der går fra et problem opstår til der bliver taget hånd om problemet, kan reduceres ved hjælp af mentorordningen hvor eleverne altid ved hvem de kan gå til med deres problemer. Forældre og elever giver udtryk for den samme opfattelse i interviewene.

Der opridses dog også fra flere sider betydelige udfordringer ved de respektive mentorordninger. Flere lærere fra begge gymnasier udtrykker fx usikkerhed om rollen som mentor for Asperger-elever, bl.a. i forhold til at være opmærksom på krisetegn som eleven ikke umiddelbart lader komme til syne i adfærd eller sproglige ytringer. Om dette fænomen, som er velkendt i faglitteraturen om Aspergers syndrom, siger en lærer på Paderup Gymnasium:

De [eleverne] viser hvad omverdenen forventer. De kan virke som om de ikke har problemer, og de kan fastholde denne rolle i lang tid. Der kan gå lang tid før man som mentor indser at de står i problemer til op over halsen. Og da er det måske allerede ved at være for sent at skride ind.

Flere forældre peger i interviewene på den selvoovervurdering som personer med Asperger kan have som et problem i forhold til mentorsamtaler. "De får svært ved at hitte rede i hvad der egentlig foregår i hovedet på min søn, for han bruger så mange ressourcer på at skjule og benægte det for sig selv og sin omverden", som en forælder formulerer det.

Flere lærere tilkendegiver under interviewene at de og eleverne på trods af udfordringerne har stor gavn af mentorordningen. Mentorordningen giver lærerne mulighed for at få et særligt kendskab til den enkelte elev og for at udveksle informationer om hver enkelt elev i lærerteamet. For eleverne virker ordningen ifølge flere lærere desuden som en kanal til hurtig problemløsning.

Det er EVA's vurdering at de mentorordninger der er iværksat på hhv. Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium, er båret af både engagement og velvillighed. Som flere af lærerne peger på i interviewene, har mentorfunktionen desuden givet anledning til refleksion og eftertanke som læreproces. Mentorordningen er meget vigtig for forsøgenes kvalitet. EVA vurderer derfor at den kan udvikles på to områder.

For det første bør der i en vis udstrækning knyttes en ekstern mentor med særlig ekspertise inden for autismespektret til mentorordningen. I selvevalueringsrapporten fra Paderup Gymnasium nævnes også dette forslag som en mulighed for at udvikle mentorordningen yderligere. Fx kunne to årlige mentorsamtaler afvikles af en ekstern mentor efter samråd med elevernes kontaktlærere på gymnasiet. Erfaringer fra de halvårslige mentorsamtaler kunne desuden spredes og drøftes på et møde mellem kontaktlærerne og den eksterne mentor for at lægge strategi og retningslinjer for det næste halve års mentorarbejde med hver enkelt elev.

For det andet bør gymnasierne overveje om det er muligt at specialisere mentorordningen, så den ikke længere varetages af klassens lærere, men i stedet af en person – eller flere – som udvikler

en særlig viden om Asperger-elever og mentorrollen for dem. Baggrunden for denne vurdering er at det kan være nemmere for eleverne at henvende sig til en mentor som ikke samtidig er en af deres lærere, særligt hvis nogle af de problematikker eleverne har behov for at drøfte, berører undervisningen. Desuden vil denne ordning give de personer som fungerer som mentorer, mulighed for at specialisere og professionalisere sig inden for denne rolle. EVA anerkender dog at det kan være vanskeligt på nuværende tidspunkt i forsøgene at udskifte mentorerne, så denne anbefaling berører i højere grad fremtidige forsøg af samme slags.

EVA anbefaler

- at mentorfunktionen i større udstrækning end det nu er tilfældet, professionaliseres og knyttes til samarbejdet med en ekstern person med særlig ekspertise inden for autismspektret.
- at gymnasierne undersøger muligheden for at mentorordningen kan varetages af en eller flere personer på gymnasiet som får en særlig indsigt i Asperger-eleverne og i mentorrollen, men som ikke er lærer i den pågældende Asperger-klasse.

Paderup Gymnasium har en psykolog tilknyttet forsøget som eleverne kan henvende sig til, og flere af eleverne har haft samtaler med denne psykolog. Dette bedømmes at være meget hensigtsmæssigt idet nogle af eleverne kan have vanskeligheder som kræver samtaler med en psykolog, og hvor lærernes kompetencer inden for området i sagens natur ikke er tilstrækkelige – og heller ikke kan forventes at være det. Høje-Taastrup Gymnasium har ikke en sådan ordning, men gymnasiet har et ønske om at oprette en. På den baggrund vurderer EVA at det er meget hensigtsmæssigt at en psykolog er tilknyttet mentorfunktionen.

5.6 Lektielæsning

Interview med lærere og forældre afdækker at mange af eleverne har svært ved at løse hjemmeopgaver og læse lektier, ikke pga. mangel på faglig formåen, men pga. vanskeligheder med at strukturere tiden og rammerne om lektielæsningen uden en eller anden form for støtte. På begge gymnasier har man derfor iværksat særlige tiltag i forbindelse med Asperger-elevens lektielæsning. Der er dog forskel på hvordan lektiehjælpen er organiseret på de to gymnasier. I gymnasiernes selvevalueringsrapporter fremhæves følgende træk ved deres respektive ordninger:

- På Høje-Taastrup Gymnasium er der skemalagt en ugentlig time til lektiehjælp for elever med Asperger hvor klassens lærere på skift er til stede. Der er mødepligt til timen som holdes i klassens eget lokale. Den tilstedeværende lærer hjælper hver enkelt elev med at udpege de lektier der skal arbejdes med, og sikrer at den enkelte elev arbejder med lektierne i løbet af timen. Læreren er der som en garant for ro og koncentration og sikrer at der arbejdes målrettet og struktureret.
- På Paderup Gymnasium tilbydes Asperger-eleverne lektielæsningsmoduler af halvanden times varighed tre gange om ugen. En dag om ugen er lektielæsningsmodul placeret sammen med de ordinære klassers lektielæsningsmodul. Nogle af eleverne fra klassen har mødepligt til lektielæsningen, men ikke alle. En af klassens lærere er til stede under lektielæsningen. Læreren hjælper eleverne med at arbejde struktureret og vedholdende med lektielæsningen.

Desuden fremgår formålet med tiltagene af selvevalueringsrapporterne. Formålet er begge steder at indarbejde rutiner og fastholde rammer og strukturer om lektielæsningen som aflaster eleverne.

Interview med ledelse og lærere på Høje-Taastrup Gymnasium peger på at tiltaget har været en succes. Eleverne arbejder aktivt og målrettet og får en del lektier fra hånden i lektietimen. Timen afhjælper stress, eleverne får hjælp hvis de fx får en skriveblokering, lektierne bliver lavet, og opgaverne afleveret. Desuden er det skriftlige fravær samlet set lavt i klasserne.

Erfaringerne fra Høje-Taastrup Gymnasium er at et skemalagt lektieværksted med mødepligt er nødvendigt. Da første forsøgsårgang begyndte i 2007, var der ikke en sådan ordning på gymna-

siet, hvilket førte til problemer i forbindelse med lektielæsning og afleveringer. Da anden forsøgsårgang begyndte i 2008, blev der derfor indført et obligatorisk lektieværksted på skemaet for begge årgange. Dette indebærer at mange af de problemer som man kunne konstatere på første forsøgsårgang i forbindelse med skriftlige afleveringer og lektielæsning, blev afhjulpet.

Erfaringerne med lektieordningen på Paderup Gymnasium er derimod at flere af Asperger-eleverne set i lyset af deres reelle behov i forbindelse med udstrækning benytter det tilbud om lektiehjælp der stilles til rådighed på gymnasiet.

På baggrund af de erfaringer som dokumentationsmaterialet afdækker, er det EVA's vurdering at skemalagt lektiehjælp med mødepligt er det tiltag der matcher de fleste Asperger-elevs behov for struktur og fokus i forhold til lektielæsning.

EVA anbefaler

- at Paderup Gymnasium som udgangspunkt indfører skemalagt lektiehjælp med mødepligt for elever med Asperger.

5.7 Det skriftlige arbejde

Interview med lærere og forældre tyder på at det skriftlige arbejde på stx-uddannelsen volder nogle af Asperger-eleverne vanskeligheder. Dette kan skyldes generelt kognitive træk ved personer inden for autisme-spekteret som indebærer at de kan have ringe eller manglende evne til at sortere og organisere efter overordnede principper og svækket eller manglende evne til at se sammenhænge, hvilket lejlighedsvist medfører overdreven fokus på detaljer. Gymnasierne har erfaret at eleverne har svært ved at opnå fortrolighed med de krav der stilles til skriftlige fremstillinger i de forskellige fag. Nogle Asperger-elever har simpelthen svært ved at forestille sig hvad der skal skrives ned. De kan godt kende svaret på et spørgsmål, men har svært ved at forestille sig hvad der skal stå på papiret ligesom de har svært ved selv at strukturere en tekst. Også her er der stor forskel på eleverne, men nogle forældre fortæller at deres børn skal slide for at skrive en sides tekst selvom de ville have meget at sige om det pågældende emne hvis det blev drøftet mundtligt.

På Høje-Taastrup Gymnasium foregår en del af det skriftlige arbejde derfor i timerne i de fleste af de fag som indeholder en skriftlig dimension. Her er der en lærer til stede som kan hjælpe eleverne når vanskelighederne i forbindelse med det skriftlige arbejde opstår. Ved større skriftlige opgaver gøres brug af skemalagte skrive dage på gymnasiet hvor lærerne tilsvarende hjælper eleverne i fastlåste situationer og sikrer fremdrift i den enkelte elevs skriftlige arbejde. Modellen tænkes også anvendt i studieretningsprojektet i 3. g.

På Paderup Gymnasium har man tilsvarende fokus på det skriftlige arbejde. I interviewet med lærerne fortæller en lærer i dansk fx hvordan han har brugt meget tid på at introducere eleverne til arbejdet med skrivegenrer, og en lærer i samfundsfag fortæller hvordan hun har kæmpet med at give dem et overblik og en struktur at udarbejde en synopsis ud fra.

En dansklærer fra Høje-Taastrup Gymnasium har med stort held benyttet en såkaldt kommode-model for skriftlig fremstilling. Om modellen fortæller han:

Jamen, i de forskellige skuffer i kommoden findes de redskaber som eleverne har brug for ved skriftlig fremstilling, og de ved at de skal trække den øverste skuffe ud først og den nederste skuffe ud sidst. Det er en simpel model, men den virker.

Dokumentationsmaterialet afspejler at der på begge gymnasier er gjort særlige indsatser for at støtte elever med Asperger i det skriftlige arbejde i alle de fag der har en skriftlig dimension. Indtrykket fra lærerinterviewene er samtidig at indsatserne har båret frugt i form af synlig progression i elevernes skriftlige arbejde.

For at udvikle elevernes skrivekompetencer og styrke det faglige niveau i det skriftlige arbejde bør arbejdet med skriftlighed efter EVA's vurdering også fremover stå som et særligt indsatsområde for lærere der underviser Asperger-elever. Dette gælder vel og mærke for alle fagene hvor der er en skriftlig dimension. De store vanskeligheder med at skrive og strukturere en tekst som nogle af eleverne har, påvirker alle disse fag. Det kan ikke forventes at lærerne som udgangspunkt har den særlige skrivepædagogiske indsigt som kræves for at støtte eleverne. Gymnasierne bør støtte lærerne i dette arbejde ved at stille den fornødne skrivepædagogiske kompetenceudvikling og efteruddannelse til rådighed.

EVA anbefaler

- at gymnasierne støtter lærerne i at få den fornødne skrivepædagogiske kompetence som kræves for at de kan understøtte elevernes skriftlige arbejde.

- at lærerne afholder en pædagogisk dag hvor der udveksles erfaringer og udvikles retningslinjer for skrivepædagogik særligt tilrettelagt for elever med Asperger.

Desuden gør EVA opmærksom på at der findes elektroniske hjælpemidler som oversætter tale til tekst. Det kan være relevant for gymnasierne at afprøve om disse hjælpemidler vil være en støtte for nogle af eleverne på den måde at de først kan indtale deres tekst og derefter arbejde videre med det skriftlige produkt.

5.8 Støtte ved prøve- og eksamenssituationer

Lærere og forældre giver i interviewene udtryk for at elever med Asperger reagerer meget forskelligt på prøve- og eksamenssituationer. Flere af eleverne udviser tegn på blokeringer, stress og præstationsangst i disse situationer, og på de to gymnasier har man derfor arrangeret særlig støtte til eleverne i prøve- og eksamenssituationer.

På Paderup Gymnasium tilbyder man efter behov en bisidder ved mundtlige prøver. Bisidderens rolle er at hjælpe eleverne i de fastlåste situationer der evt. måtte opstå i forberedelsen eller under eksaminationen.

På Høje-Taastrup Gymnasium holdes skriftlige årsprøver i klasseværelset hvor lærerne fungerer som coaches i forbindelse med emnevalg og disposition, og hvor gymnasiet sørger for mad og drikke undervejs.

På Paderup Gymnasium afholdes skriftlige årsprøver også i klasseværelset. Læreren fungerer dog ikke som coach i forbindelse med emnevalg og disposition, men er til stede som vagt og hvis en elev skulle få brug for en samtale undervejs for at afværge en frustration.

På begge gymnasier afvikler man omhyggelige generalprøver på eksamen. Disse prøveeksamener forbereder eleverne på eksaminerne, og lærerne får mulighed for at opleve eleverne i prøveliggende situationer.

Dokumentationsmaterialet viser at flere af eleverne med Asperger har behov for særlig støtte i prøve- og eksamenssituationer. Det er derfor EVA's vurdering at den støtte de to gymnasier tilbyder til elevgruppen i disse situationer, er nødvendig og velbegrundet. Selvevalueringsrapporterne afspejler dog at der kan være grund til yderligere foranstaltninger ved prøveformer som gør krav på elevernes selvstændige tilrettelæggelse og prioritering af bl.a. tid. Her tænkes specifikt på studieretningsprojektet og synopsisprøven i almen studieforberedelse i 3. g.

EVA anbefaler

- at gymnasierne på baggrund af de opsamlede erfaringer udvikler en gennemtænkt model for afvikling af studieretningsprojektet og synopsisprøven i almen studieforberedelse i 3. g.

Modellen skal på den ene side tage højde for elevgruppens behov for særlig støtte og på den anden side give mindst muligt køb på prøveformernes studieforberedende og flerfaglige karakter.

5.9 Endnu ingen dispensationer

Både Paderup Gymnasium og Høje-Taastrup Gymnasium lægger vægt på at den studentereksamen som eleverne opnår, er sammenfaldende med en ordinær studentereksamen. Det kendetegner begge gymnasier at de grundlæggende ikke ønsker at eleverne skal have dispensationer fordi der på den baggrund kunne sættes spørgsmålstejn ved om eleverne opnår en ordinær studentereksamen. Der er derfor på nuværende tidspunkt ikke søgt dispensationer i forbindelse med forsøgene. De forrige afsnit understreger dog gymnasiernes anerkendelse af at eleverne har behov for pædagogisk støtte og for særlige foranstaltninger i dele af deres uddannelsesforløb.

Ovenstående afsnit viser desuden at elever med Asperger ved flere prøveformer konfronteres med så udfordrende elementer at det kræver at gymnasiet stiller særlige foranstaltninger til rådighed for eleverne. Ved prøver som strækker sig over flere dage, og som hviler på en høj grad af selvstændighed i forbindelse med prioriteringen af tid, skemalægger Høje-Taastrup Gymnasium fx tiden med delmål undervejs på elevernes elektroniske skema, Lectio.

Netop hvad angår prøver overvejer Høje-Taastrup Gymnasium at søge dispensationer. Ledelsen fortæller i interviewet at den på vegne af enkelte Asperger-elever påtænker at søge dispensation om at få tildelt mere tid til afviklingen af mundtlige og skriftlige prøver i 3. g. Nogle af eleverne med Asperger har i eksamenssituationen brug for mere tid end de gældende regler giver mulighed for. Som en af lederne understreger:

Det er på samme niveau som skolen på vegne af blinde og ordblinde søger om længere tid til prøverne. Det er altså ikke kvaliteten af prøverne der ændres ved, det er kvantiteten – den tid der bruges til dem.

Det er EVA's vurdering at en evt. forlængelse af tiden til prøver bør begrundes i den enkelte elevs situation og behov. Det anbefales derfor at differentiere mellem elever der hhv. kan og ikke kan gå til prøve på almindelige vilkår. Denne differentiering af elever bør foretages for hvert eksamensfag eller fag der udtrækkes til prøve.

EVA anbefaler

- at gymnasierne søger om forlængelse af prøvetiden for de elever der udviser et sådant behov.

Dispensationsbehovet begrundes i den enkelte elevs situation i det pågældende prøvfag.

5.10 Overvejelser om en udvidelse af uddannelsen til fire år

Flere lærere og forældre giver udtryk for at det kunne være hensigtsmæssigt at forlænge uddannelsen fra de nuværende tre år til fire år. Der er flere grunde til dette forslag, bl.a. at Asperger-eleverne pga. deres sensitivitet over for stimuli bruger uforholdsmæssigt mange kræfter og meget energi i løbet en hel skemalagt skoledag. En mulighed for at strække uddannelsen over længere tid kunne gøre dagene kortere og dermed nemmere at komme igennem for eleverne. De mange fag eleverne skal følge på en gang, kan også virke forvirrende og uoverskuelige, og hvis

stx-uddannelsen tilrettelægges over fire år, vil eleverne kunne have færre fag på en gang. Nogle forældre sammenligner en sådan udvidelse med den mulighed som elitesportsudøvere har for at forlænge stx-uddannelsen med et år med godkendelse fra Team Danmark. Ledelsen på Høje-Taastrup Gymnasium udtrykker dog bekymring i forbindelse med denne mulighed.

Når de i sidste ende står med deres eksamensbeviser i hænderne, skal man ikke kunne se at de har gået i en Asperger-klasse – det er en central del af projektet. Dette er også grunden til at vi er forsigtige med brugen af dispensationer, og at vi for nuværende ikke tilslutter os ideen med at gøre uddannelsen fireårig.

Det er EVA's vurdering at der på nuværende tidspunkt – før første elevgennemløb – endnu ikke er gjort tilstrækkelige erfaringer med forsøgsordningerne til at det kan vurderes om en forlængelse af uddannelsen er et fornuftigt tiltag.

6 Samvær med de andre elever og deltagelse i gymnasielivet

Dette kapitel sætter fokus på Asperger-elevernes inklusion i gymnasiet. Personer med Asperger er typisk kendetegnede ved at de gerne vil have social kontakt med andre, men også ved at de kan have svært ved socialt samspil og ved at sætte sig ind i andres tanker og følelser. De kan derfor have svært ved at opbygge en god social kontakt til omverdenen. Det er her vigtigt at understrege at der er stor variation Asperger-eleverne imellem med hensyn til deres sociale behov og formåen.

Kapitlet beskriver og analyserer først forventningerne om inklusion fra centralt hold, dernæst erfaringerne med elever med Asperger i de ordinære klasser, derefter følger en beskrivelse af elevernes sociale samvær med de andre elever og til sidst en beskrivelse af deres deltagelse i gymnasiernes frivillige aktiviteter.

6.1 Forventninger fra centralt hold

Fra det første forsøg med gymnasieforløb for elever med Asperger der begyndte på Høje-Taastrup Gymnasium i 2007/08, og til de næste forsøg på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium i skoleåret 2008/09 er der sket en ændring i bevillingskravene. I bevillingsbrevet til det første forsøg fremhæves det at forsøget "drejer sig om udvikling af et beskyttet pædagogisk miljø for unge autister" (Undervisningsministeriets bevillingsbrev til Høje-Taastrup Gymnasium af 12. juni 2007). I det næste bevillingsbrev er fokus for forsøget i stedet rettet mod at eleverne med Asperger på længere sigt skal kunne integreres i ordinære klasser. Det fremgår i bevillingsbrevet at:

Det nye projekt drejer sig i første fase om videreudvikling af et beskyttet pædagogisk læringsmiljø for unge autister, der som nævnt allerede er igangsat. I anden fase fokuserer projektet på, hvilke muligheder, der kan etableres med henblik på at integrere de unge både fagligt og socialt i de ordinære gymnasieklasser. Det betyder, at der i det nye forløb i højere grad visiteres i forhold til handicapgrupper, som skønnes i et videre omfang at kunne integreres i et normalforløb.

Det langsigtede mål for det samlede projekt er at afdække, om det er muligt at finde veje til at give unge med Aspergers syndrom mulighed for at tage en gymnasial uddannelse inden for de givne rammer og støttemuligheder. (Undervisningsministeriets bevillingsbrev til Høje-Taastrup Gymnasium af 8. januar 2008).

Denne ændring i bevillingskriterierne har vakt undren hos ledelsen på Høje-Taastrup Gymnasium som oplever at gymnasiet i første forsøgsår skulle optage elever som ikke ville kunne enkeltintegreres – og opbygge et studiemiljø for dem – og i andet forsøgsår optage elever som på længere sigt ville kunne enkeltintegreres.

Dokumentationsmaterialet peger på at der synes at være en diskrepans mellem bevillingskravet om forsøg på enkeltintegration på den ene side og dels elevgruppen, dels gymnasieforløbenes struktur på den anden side. I forhold til elevgruppen og elevernes særlige behov vurderer lederne på både Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium at elever som ville kunne blive enkeltintegreret, ikke ville vælge at søge optagelse på forsøgene fordi de ikke ønsker den stigmatisering der følger med det at gå i en specialklasse – hvis de kan undgå den. Desuden vurderer

hverken forældre, lærere og ledelse på tværs af de to gymnasier at eleverne kan enkeltintegreres. Nogle af eleverne har i øvrigt tidligere forsøgt at gå i ordinære klasser, men er faldet fra disse. Paderup Gymnasium vurderer fx i sin selvevalueringsrapport:

(...) eleverne vil ikke være i stand til at gå i en normal klasse, hvor der ikke er fokus på struktur samt ekstra tid og støtte til den enkelte elev. I undervisningssituationen kan den enkelte elev have utrolig svært ved at formulere et svar, det kan tage rigtig lang tid, tid som er vigtig at give, idet det svar, eleven når frem til, ofte er rigtigt. Den anden yderlighed er eleven, der ikke kan fatte sig i korthed, men i princippet kan tale i 10-15 minutter uden at stoppe, hvis læreren ikke griber ind. Disse elever vil i en normal klasse fylde alt for meget og få alt for lidt ud af undervisningen. Risikoen vil være at en normal klasse hurtigt vil lægge afstand til en sådan elev.

Samlet set er vurderingerne i interview og selvevalueringsrapporter altså at eleverne ikke er i stand til at gå i en ordinær klasse, og at elever der ville være i stand til det, ikke ville søge optagelse på disse forsøg.

Der er også en diskrepans mellem bevillingskravet om forsøg på enkeltintegration og strukturen i forsøgene. De er primært opbygget omkring specialklassen og ikke med enkeltintegration som mål. Eleverne går i deres egen klasse og følger som hovedregel ikke fag med andre elever. I 3. g vil det dog som udgangspunkt være muligt for eleverne at følge valgfag med andre elever. Forsøgsklasserne er dermed i højere grad fokuseret på at opbygge et beskyttet pædagogisk miljø for unge autister i overensstemmelse med det første bevillingsbrev end på at lede til enkeltintegration som det er forventningen i det andet bevillingsbrev.

Begge gymnasier har i deres ansøgninger til forsøgsklasserne med start i skoleåret 2008/09 beskrevet at ét af målene med Asperger-klasserne er at undersøge integrationsmulighederne med de andre klasser. På Høje-Taastrup Gymnasium ved de første år at lade elever deltage i undervisningen i ét eller to fag sammen med skolens øvrige elever med en særlig støtte. På Paderup Gymnasium ved at have en parallelklasse som har nogenlunde parallelundervisning i fagene, og hvor Asperger-klassen skulle kunne følge et – eller evt. flere – undervisningsforløb i parallelklassen i en periode.

Eksempler på elever med Asperger i ordinære klasser

På Paderup Gymnasium har Asperger-eleverne i løbet af 1. g ikke haft fag med andre elever. På den første forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium havde eleverne idræt med en anden klasse. Lærerne vurderer at dette ikke var hensigtsmæssigt af flere grunde, bl.a. en stor niveauforskel mellem et flertal af Asperger-eleverne og de andre elever der gjorde idrætsundervisningen svær på bekostning af de andre elevers undervisning. Året efter fik de nu to Asperger-klasser på gymnasiet i stedet idræt sammen. Nogle af eleverne fra den ordinære klasse der havde idræt med Asperger-klassen, har dog interessant nok en anden tolkning af idrætstimerne sammen med eleverne med Asperger. De fremhæver at det gav en mindre konkurrencepræget stemning hvor der var fokus på at alle skulle være med. En af eleverne beskriver det sådan:

Man får en ny vinkel på idræt. Nu har vi idræt med 2. a, og der er det bare konkurrence. Med aspergerne ville man ikke sådan vinde – vi prøvede også at involvere dem.

I alt tre elever på de to forsøg på Høje-Taastrup Gymnasium har haft fortsættersprog uden for Asperger-klassen i 1. g fordi de ikke har haft tysk i grundskolen. Succesen af disse forløb synes at afhænge af en kombination af betingelserne i klassen, fx antallet af elever, og Asperger-elevernes personlighed og interesse.

Interview med ledelse, lærere, forældre og andre elever tyder på at det for to elevers vedkommende ikke har fungeret særligt godt. De har ikke deltaget aktivt i timerne, men nærmest gemt sig. Som en person fra ledelsen siger om elevernes adfærd i timerne: "De lukker sig inde og kan ikke udtale ordene." Asperger-eleverne har haft en særlig adfærd der også har vakt undren og afstandstagen blandt de andre elever. Som en elev siger:

Nogle gange fungerer det godt, men nogle gange slår det klik. Han sover eller siger underlige ting, men så når vi kommer ud i grupper, er han fin. Han tror ikke der er nogen der gider ham.

For den tredje elev synes undervisningen i en ordinær klasse derimod at være vellykket ifølge interview med ledelse, lærere, forældre og andre elever – og eleven vurderes at være særdeles vel fungerende på holdet. Her er der tale om et sammentræf af de rigtige omstændigheder idet eleven går på et hold hvor der ikke er mange elever i klassen, og desuden har en stærk sproglig interesse. Som fremhævet kan personer med Asperger have meget stærke særinteresser, hvilket for denne elev er sprog. Eleven udviser et stort engagement i sprogfag og præsterer godt.

Dette eksempel på at det kan fungere godt med en elev med Asperger i en ordinær klasse, kan inspirere til at undersøge på hvilke måder det kan være hensigtsmæssigt at lade eleverne indgå i de ordinære klasser. Her er det særligt vigtigt at bemærke at eleverne skal have stor interesse for de pågældende fag, og at der om muligt skal være hensigtsmæssige rammer omkring undervisningen såsom en lille holdstørrelse.

Mindske diskrepansen

EVA vil pege på at der er den nævnte diskrepans mellem forventningerne i bevillingsbrev to samt ansøgningerne i denne forbindelse og forsøgenes gennemførelse. EVA vurderer at det er centralt at overveje om denne diskrepans kan mindskes. Gymnasierne og forældrene har erfaringer med at Asperger-klasserne fungerer bedst for elevgruppen, mens der er forventninger udtrykt i bevillingsbrevene om at elevgruppen faktisk i større omfang bør kunne deltage i undervisningen sammen med andre elever. Der synes at være forskellige holdninger i spil i forhold til i hvilket omfang forsøg på inklusion er til gavn for elevgruppen.

Gymnasierne har i deres forsøgsansøgninger indvilliget i at afsøge muligheden for mere undervisning af Asperger-eleverne sammen med andre elever. Da det er et vilkår for forsøgene, bør dette arbejde stadig være på dagsordenen på gymnasierne. Forsøgene er stadig nye og ved at finde deres ståsted. Et øget fokus på inklusion kan være det næste skridt i udviklingen af forsøgene. Dette skridt kan tages ved at tage udgangspunkt i de enkelte elevers styrkesider og bruge dem som afsæt for fx hvilke fag de kan følge med andre elever. I den sammenhæng er det vigtigt at være opmærksom på forskellen mellem eleverne og hvilken social og faglig kontakt de magter med andre elever – et forhold som gymnasierne generelt har en stor sensitivitet overfor, se afsnit 6.2. Desuden er det vigtigt at være opmærksom på at når eleverne indgår i fag i de ordinære klasser, kan det kræve ændring af rammerne i klassen og særlige støtteforanstaltninger for eleverne med Aspergers syndrom. Begge forsøg er som nævnt tilrettelagt sådan at eleverne i 3. g har mulighed for at følge valgfag med andre elever. Hvordan denne ordning bliver tilrettelagt og udspiller sig, og hvilke resultater ordningen giver, bl.a. i forhold til øget inklusion, vil blive belyst i EVA's afsluttende evaluering af forsøgene i 2011.

EVA anbefaler

- at gymnasierne udvider deres fokus på om og hvordan nogle af Aspergereleverne kan deltage i undervisningen i andre klasser. Det er her helt centralt at gymnasierne tager udgangspunkt i elevernes styrkesider, og at de arbejder videre med hvilken tilpasning af rammerne det vil kræve.

6.2 Deltagelse i gymnasiets øvrige liv – de ekstracurriculære aktiviteter

Typer af samvær

Det er meget forskelligt om Asperger-eleverne opsøger de andre elever og indgår i fællesskab med dem. For nogle er det ikke et stort behov at have et socialt fællesskab med andre, mens andre gerne vil have det – og opsøger det.

På tværs af de to gymnasier og de tre forsøg kan der opstilles tre typer af måder at beskrive samværet mellem Asperger-eleverne og de andre elever på. For det første er der nogle få af Asperger-eleverne som har deltaget i enten frivillige aktiviteter eller elevrådsarbejde, som har opnået gode forhold til andre elever enten hovedsageligt i forbindelse med selve aktiviteten eller gennem et fællesskab der breder sig fra denne. En af de andre elever fra Paderup Gymnasium siger:

Jeg kender et par elever fra skoleforestillingen, de er nu ved at være mine gode venner som jeg også snakker med i fritiden. (...) Jeg vidste ikke de var aspergere da jeg talte med dem i skoleforestillingen, det var først bagefter jeg fik det at vide.

For det andet er der også på gymnasierne et par uheldige eksempler hvor Asperger-eleverne har følt sig stigmatiseret, eller hvor andre elever oplever at Asperger-eleverne er blevet mobbet. På Paderup Gymnasium fortæller en forælder fx om denne oplevelse af stigmatisering hos sit barn, og på Høje-Taastrup Gymnasium nævner andre elever der er blevet interviewet i forbindelse med den første forsøgsårgang, at de har overværet mobning af elever med Asperger. Lærere og ledelse oplever dog ikke at det er et udbredt problem, men nævner at der er gode samværsformer på gymnasiet.

For det tredje er der også eksempler på at Asperger-eleverne og de andre elever blot fungerer parallelt på gymnasiet uden at have nogen særlig kontakt. Dokumentationsmaterialet tyder på at denne sidste form er den mest udbredte. Asperger-eleverne kan befinde sig i deres klasse, i hvilerummet eller sammen med de andre elever i frikvartererne, fx i kantinen eller udenfor – men uden egentlig at interagere med dem. På Høje-Taastrup Gymnasium hvor der nu er tre årgange for elever med Asperger, tyder dokumentationsmaterialet på at der er skabt et lille miljø på gymnasiet for eleverne med Asperger. Hvor eleverne fra første forsøgsårgang i løbet af 1. g i højere grad opsøgte elever fra de andre klasser, så opsøger Asperger-klasserne nu hinanden. Interview og selvevalueringsrapporten peger på at eleverne har fornøjelse af denne kontakt, og det er derfor en kontakt gymnasiet støtter. Gymnasiet skriver i sin selvevalueringsrapport:

Det er lærerteamets overbevisning, at samværet Aspergerklasserne imellem er af stor værdi og er nemmere til at overskue for den enkelte elev, mens integration i det andet skoleliv selvfølgelig også skal støttes og foreslås, men ønsket skal komme fra eleven selv. En del af eleverne har af forskellige årsager intet overskud til samvær med "normale" elever og det er jo bl.a. derfor, de har valgt at søge i denne specialklasse.

Dokumentationsmaterialet tyder på at eleverne med Asperger er meget forskellige i deres behov for socialt samvær. Hvor det betyder meget for nogle at have denne kontakt til andre elever, kan andre elever ikke magte det. EVA vil påpege at det er vigtigt at gymnasierne bevarer – og naturligvis gerne videreudvikler – deres sensitivitet over for elevernes forskellige sociale formåen og støtter op om det samvær som eleverne magter.

Information til de andre elever

Gymnasierne har overordnet valgt to forskellige strategier i forhold til hvordan de informerede de andre elever om Asperger-klasserne da forsøgene startede. På Paderup Gymnasium valgte man en informerende og åben strategi som indebar at alle elever skulle informeres og have mulighed for at stille spørgsmål. I gymnasiets selvevalueringsrapport beskrives processen og baggrunden for den sådan:

Vi valgte, at skolens elever skulle informeres klassevis, således at det foregik på hold med en størrelse, hvor eleverne frit kunne stille spørgsmål. I forbindelse med disse samtaler med eleverne har de ligeledes fået af vide, at de altid kan komme og spørge, hvis de har yderligere spørgsmål.

På Høje-Taastrup Gymnasium har man derimod været mere varsom med at informere og vurderet det som vigtigt at Asperger-eleverne ikke blev stigmatiseret pga. informationen. Her blev der altså ikke informeret generelt i klasserne, men i løbet af det første skoleår med den første forsøgsårgang blev der afholdt et fællesmøde hvor en elev med Asperger selv fortalte om syndromet.

På gymnasierne er der blandt eleverne forskellige reaktioner på informationen. På Høje-Taastrup Gymnasium efterspørger nogle af de interviewede elever mere information om Aspergers syndrom. En elev siger efter det første år med Asperger-elever på gymnasiet:

Vi manglede noget baggrundsinformation om dem. Vi fik bare at vide at de var anderledes. Vi vidste ikke hvordan vi skulle tage hensyn. Skolen manglede generelt at give noget viden om hvad der kendetegner syndromet.

På gymnasiet har der som nævnt været et arrangement hvor en Asperger-elev selv fortalte om syndromet, og som lærerne og ledelsen betegner som en stor succes. Nogle elever nævner at de har hørt godt om arrangementet, men ikke alle de interviewede elever har dog selv overværet oplægget for som en elev siger: "Det lå i en hultime hvor folk tog i City2." Det er senere aftalt at eleverne i de tre Aspergerklasser hvert år skal holde en fælles time med fokus på Aspergers syndrom hvortil alle 1. g'erne har mødepligt.

På Paderup Gymnasium fremhæver lærerne der har informeret eleverne i klasserne, at det var ukompliceret at informere. Interviewet med eleverne peger dog på at der er et misforhold mellem afsenderens intention og modtagerens opfattelse af informationen. Eleverne oplever at informationen i klasserne førte til snak i frikvarteret om Asperger-eleverne. Nogle af de andre elever blev nærmest skræmt over hvad Asperger-eleverne var for nogle og "hvad de kunne finde på at gøre". Eleverne fremhæver at informationen kunne have været forbedret hvis det var blevet påpeget hvor forskellige Asperger-eleverne også er. Eleverne oplever nemlig ikke at de elever de kender, passer til de markante beskrivelser de fik.

Informationen til de andre elever blev givet lige efter forsøgets start og inden lærerne selv havde fået et indgående kendskab til Asperger-eleverne, og kan måske være blevet påvirket af at lærerne endnu ikke selv var fortrolige med gruppen.

Som fremhævet i kapitel 3 vurderer EVA at gymnasierne bør udarbejde en informationsplan. I denne bør gymnasierne også overveje hvilken viden de andre elever skal have om Asperger-eleverne, hvornår de skal modtage den, og hvem der skal give dem denne viden.

Frivillige aktiviteter på gymnasierne

Eleverne med Asperger kan som nævnt være sammen med de andre elever igennem deltagelse i den række af frivillige aktiviteter som gymnasierne tilbyder. Selvevalueringsrapporterne fra begge gymnasier beskriver at eleverne bliver tilbudt at deltage i de frivillige aktiviteter, men at deltagelsen i sagens natur er frivillig. Interview og selvevalueringsrapporter peger på at der er stor forskel på de enkelte elevers deltagelse idet der er stor forskel på deres lyst og evne til at deltage. Hvor nogle synes at være involveret i mange arrangementer og udvalg på gymnasiet og selv opsøger de andre elever i frikvartererne, har andre det bedst med at bruge frikvartererne i klassen eller pauserummet. I selvevalueringsrapporter og interview bliver der fra begge gymnasier nævnt eksempler på meget engagerede elever med Asperger i gymnasiernes elevrådsarbejde. Paderup Gymnasium nævner også at have Asperger-elever som deltager i frivillig billedkunst og frivillig musik, og som har fremtrædende roller i den årlige skoleforestilling. Høje-Taastrup Gymnasium nævner eksempler på at Asperger-elever med stor succes har deltaget i en workshop som "robotinstruktører" som led i et stort arrangement på skolens fødselsdag. Ligesom klassen sammen med resten af skolens elever har deltaget i en sprogdag i form af en fælles udflugt til Tyskland.

Der er hermed fra begge gymnasier flere eksempler på aktiviteter hvor eleverne eller nogle af dem har haft gode fælles oplevelser med de andre elever. Men gymnasierne påpeger ligeledes at det for nogle af eleverne vil være for overvældende ofte at deltage i arrangementer med andre elever da det ville kunne være en kilde til stress. I selvevalueringsrapporten fra Høje-Taastrup Gymnasium står der fx:

Inklusion med skolens andre elever sker i det omfang, den enkelte elev kan overskue det. Selv om alle elever i forsøget har Aspergers syndrom, er de meget forskellige i forhold til både deres sociale stresstærskel og også deres egne ønsker til social integration.

Interview med Asperger-eleverne og forældre peger dog også på at deltagelsen i frivillige aktiviteter for nogle kan afhænge af indholdet i aktiviteterne. På Paderup Gymnasium fremhæver nogle af eleverne med Asperger fx at de har deltaget i en skolefest fordi den blev indledt med stand-up-comedy, og at de ellers ikke ville være kommet. Nogle af Asperger-eleverne bryder sig ikke om de mere traditionelle ungdomsfester hvor der bl.a. bliver drukket meget alkohol.

Delevalueringen vil i denne sammenhæng sætte fokus på begrebet inklusion. Der er forskellige definitioner af begrebet. Vi vil ikke gennemgå disse definitioner, men fremhæve at inklusion ikke blot handler om at eleverne med Asperger skal deltage i de samme aktiviteter som de andre elever eller assimileres så man ikke kan kende forskel på dem og andre elever. Det er i stedet vigtigt at Asperger-eleverne er med til at forme fællesskabet på deres egne præmisser. Inklusion er dermed en proces som sætter fokus på at et fællesskab formes så det hele tiden tilpasses de personer der indgår i det. Ansvar for inklusionen ligger altså både hos fællesskabet og individet.

Tanken om at eleverne skal være med til at forme fællesskabet, bør vække inspiration til at gentænke de frivillige aktiviteter. Asperger-eleverne har ofte stærke særinteresser og vælger ofte at have fællesskaber som drejer sig om netop disse. Nogle af disse særinteresser kunne i højere grad tænkes ind i de frivillige aktiviteter hvad enten det drejer sig om interesser for computerspil, faglige interesser, musiske interesser eller noget helt fjerde.

EVA anbefaler

- at gymnasierne sætter fokus på hvilke muligheder der er for i højere grad at tilpasse nogle af gymnasiernes fællesaktiviteter til Asperger-elevernes interessefelter.

---

7 Lærernes kompetenceudvikling

Som det er fremgået af de foregående kapitler, spiller lærerne en central rolle i forsøgene. Opgaven er dog ikke den sædvanlige for en gymnasielærer, og den har krævet videreuddannelse af lærerne og et forøget lærersamarbejde.

Kapitlet beskriver først lærernes arbejde med elevgruppen og deres behov for kompetenceudvikling og dernæst inddragelsen af hhv. psykologers og forældres indsigt i forbindelse med klassen.

7.1 Lærernes arbejde med elevgruppen og behov for kompetenceudvikling

Interview med forældre, ledelse og lærere tyder på at lærergrupperne på alle tre forsøg er meget engagerede og generelt har en god forståelse for eleverne med Asperger. Her er det særligt vigtigt at fremhæve at forældrene vurderer lærerne meget positivt – ”det er et fantastisk stykke arbejde de gør”, som en forælder til en elev på Paderup Gymnasium udtrykker det.

Dokumentationsmaterialet peger også på at gymnasielærerne med Asperger-klasserne fik nogle andre udfordringer og arbejdsopgaver end hvad der er normalt for en gymnasielærer. Eleverne med Asperger er en anden type elever end gymnasielærerne har været vant til at undervise, og arbejdet med eleverne, dvs. både undervisningen og fx rollen som mentor, kræver andre kompetencer end dem lærerne før har benyttet. Det kræver forståelse af og kendskab til Aspergers syndrom at kunne tilrettelægge en undervisning der passer til eleverne, og det kræver en særlig forståelse for elevgruppen at kunne tolke og forstå elevernes behov og udtryk fordi eleverne tænker og reagerer anderledes end lærerne er vant til. Som en leder fra Paderup Gymnasium udtrykker det, er arbejdet med denne elevgruppe ”en stor faglig udfordring, men det er en god udfordring”. Som det fremgår af interviewene med skoleledere, lærere og forældre og af selvevalueringsrapporterne, er det en vigtig forudsætning at lærerne har et godt kendskab til eleverne. Fx står der i selvevalueringsrapporten fra Paderup Gymnasium:

For at kunne undervise i en klasse for unge med Aspergers syndrom er det vigtigt, at klassens lærere ved, hvilken gruppe af unge de har med at gøre. Ligeledes er det vigtigt, at de har viden om, hvordan de skal planlægge og gennemføre undervisningen samt udarbejde og vælge undervisningsmateriale. (...) Uddannelsen af lærerne havde høj prioritet, idet vi vurderede, at det var vigtigt, at lærerne var klædt på til at møde en helt ny elevtype. Vi vurderede, at forsøgets succes ville hænge sammen med lærernes målrettede undervisning af netop denne elevgruppe.

På begge gymnasier har der været fokus på kompetenceudvikling af lærerne. Der kan overordnet siges at være sket kompetenceudvikling på to forskellige måder. Det gælder den planlagte kompetenceudvikling og kompetenceudvikling igennem øget erfaring med elevgruppen, herunder skabelsen af rum til erfaringsudveksling og refleksion til at bearbejde denne erfaring.

Fleere lærere fremhæver desuden at de erfaringer og kompetencer de udvikler igennem deres tilknytning til forsøgene, også er til gavn i undervisningen af de øvrige elever på gymnasierne.

Den planlagte kompetenceudvikling

Hvad angår den planlagte kompetenceudvikling har begge gymnasier haft kursusdage og lignende for lærere der underviser i Asperger-klasserne for at give dem viden om elevgruppen. Ifølge gymnasiernes selvevalueringsrapporter er kursusdagene blevet tilrettelagt forskelligt:

- På Høje-Taastrup Gymnasium har alle de lærere der underviser i én af de to klasser med Asperger-elever, været på et dagskursus på Kasperskolen – en specialfolkeskole for børn inden for autismespektret. Kurset har givet information om Aspergers syndrom og undervisningstilrettelæggelse for elever med Asperger og mulighed for at udveksle erfaringer med faglærere på skolen og overvære undervisning. Endvidere har den tilknyttede psykolog til Asperger-klasserne holdt et heldags kursus for lærerne i de to klasser om autisme. Derudover har der været et oplæg for lærergruppen om den medicin som nogle af Asperger-eleverne får.
- På Paderup Gymnasium har alle de lærere der underviser i Asperger-klassen, inden undervisningens start fulgt tre kursusdage gennemført af en undervisningskonsulent og en psykolog med speciale inden for autismeområdet. Også dette kursus har haft fokus på hvad der kendetegner Aspergers syndrom, og hvordan undervisningen kan tilrettelægges for elever med syndromet. Desuden har kurset indeholdt en gennemgang af alle eleverne i den fremtidige klasse i forhold til deres "individuelle, specielle behov, svagheder og forcer", jf. gymnasiets selvevalueringsrapport.

Der har altså været nogle af de samme elementer i gymnasiernes kompetenceudvikling – dog med variation. På Paderup Gymnasium har lærerne haft et lidt længere introduktionskursus, og det er interessant at der også har været et særskilt fokus på de enkelte elevers særlige behov. På Høje-Taastrup Gymnasium har der til gengæld været mulighed for at overvære undervisning og have en dialog med en anden faglærer på Kasperskolen. Interviewene med lærerne på gymnasiet tyder dog ikke på at disse dialoger har været særligt nuancerede og dybdegående.

Som fremhævet i kapitel 4 er der nogle særlige kompetencer i forbindelse med struktureringen af det skriftlige arbejde som lærerne bør tilegne sig inden de underviser på forsøgene. Med den erfaring der nu findes på gymnasierne om hvad det kræver at undervise på forsøgene, vil EVA pege på at det vil være hensigtsmæssigt at eksplicite hvilke kompetencer der kræves for at undervise en Asperger-klasse, og hvilke kurser lærerne skal have gennemgået. Det kræver nogle andre forudsætninger end traditionelle gymnasielærerkompetencer, hvilket understreges af at der er lærere som har ønsket at undervise på forsøgene, som ikke er blevet udvalgt pga. manglende erfaring.

EVA anbefaler

- at gymnasierne udarbejder en kvalifikationsramme som beskriver hvilke kvalifikationer lærerne skal have for at undervise på forsøgene, herunder også hvilke kursusforløb lærerne skal have gennemgået inden.

Kompetenceudvikling igennem øget erfaring med elevgruppen og rum til at bearbejde denne erfaring

Det fremgår af interviewene med lærere, ledelse og forældre at de oplever at lærerne igennem det første års undervisning har øget deres kompetencer i forhold til at undervise Asperger-eleverne. Lærerne bliver fortrolige med deres nye opgave og udvikler en viden om gruppen som helhed og om den enkelte elev. Et element i at opbygge denne kompetence er væsentligt hyppigere lærermøder om klasserne end normalt i gymnasiet. På alle tre forsøg har der været lærermøde en gang om ugen i løbet af 1. g. Hvad angår forsøget på Paderup Gymnasium tyder lærerinterviewene dog på at denne hyppige mødeaktivitet ikke fortsatte efter sommerferien da eleverne begyndte i 2. g. Nogle af de interviewede lærere på gymnasiet efterlyser en systematisk fortsættelse af møderne, mens andre peger på at det blot er en formalitet at få lærermøderne i gang igen.

Selvevalueringsrapporter og interview med lærerne på de to gymnasier tyder på at de hyppige lærermøder er vigtige for forsøget. Møderne bliver bl.a. brugt til en videns- og erfaringsudveks-

ling og til at bearbejde de oplevelser lærerne har haft i undervisningen. Igennem møderne kan lærerne altså få faglig sparring om undervisning og få inspiration til hvordan undervisningssituationer med eleverne kan tackles. Ligesom de gør det muligt for lærerteamet at samle op på evt. vanskeligheder med en elev. Derudover fortæller lærerne på Høje-Taastrup Gymnasium at de bruger møderne til koordination, bl.a. af tidspunktet for de skriftlige afleveringer.

EVA vil fremhæve at møderne og den erfaringsudveksling, inspiration og koordinering de giver, synes at være vigtige byggesten for at opnå kompetence i at undervise elevgruppen – og derfor er det vigtigt at mødeaktiviteten fastholdes. Inden for undervisning af elever med særlige behov er det desuden almindeligt at der er en forholdsvis hyppig mødeaktivitet mellem underviserne – i forhold til hvad man er vant til i gymnasieverdenen i øvrigt – ofte med supervision som en del af mødeaktiviteten. Det kan være nødvendigt for at sikre kvalitet i undervisningen og for at lærerne kan få bearbejdet deres indtryk.

På Høje-Taastrup Gymnasium er især lærersammensætningen på den første forsøgsårgang og i lidt mindre grad på den anden forsøgsårgang tilrettelagt så de fleste af klassernes lærere underviser den pågældende klasse i to fag for at mindske antallet af lærere eleverne skal forholde sig til. På Paderup Gymnasium underviser de enkelte lærere eleverne i ét fag. Dvs. at der er færre lærere som skal mødes på Høje-Taastrup Gymnasium i forbindelse med hvert forsøg. Dette forhold kan evt. gøre mødekoordineringen mere enkel.

På gymnasierne bliver erfaringsudvekslingen på møderne vurderet positivt. Det kan derfor undre at der ikke er mere kontakt gymnasierne imellem. Interviewene på de to gymnasier peger på at lærere og ledelse på begge gymnasier gerne vil have mere dialog med det andet gymnasium, men også at de er usikre på om det andet gymnasium ønsker det samme. Med blot to gymnasier der har de særlige Asperger-klasser, virker det oplagt at gymnasiernes lærere får mulighed for at trække på hinandens erfaringer. Det vil bl.a. kunne give lærerne mulighed for at drøfte specifikke faglige problemstillinger med en anden faglærer der underviser elever på samme klassetrin. Samtidig er en sådan kontakt vigtig for at få opbygget et dansk fagligt miljø i forhold til undervisning af elever med Asperger på gymnasiale uddannelser. Et sådant fagligt miljø bør opbygges i fællesskab – ikke af gymnasierne hver for sig.

EVA anbefaler

- at gymnasierne skaber en videns- og erfaringsudveksling som også gør det muligt for faglærerne på de to gymnasier at kontakte hinanden og bruge hinandens erfaringer. Dette er et centralt led i at opbygge et vidensmiljø om elever med Asperger på en gymnasial uddannelse. Der bør desuden afsøges muligheder for at andre gymnasiale uddannelser der arbejder målrettet på at give elever med Asperger en uddannelse, også indgår som en del af dette faglige miljø.

7.2 Inddragelse af psykologers og forældres indsigt

Ekspertinddragelse i møder

Som led i kompetenceudviklingen har der til forsøgene været tilknyttet psykologer med speciale inden for autismespektret; på Paderup Gymnasium har arbejdet været delt mellem en psykolog og en undervisningskonsulent. I det følgende benyttes betegnelsen *eksterne konsulenter* som fælles betegnelser for psykologerne og undervisningskonsulenten. På den første forsøgsårgang på hhv. Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium har de eksterne konsulenter deltaget regelmæssigt i lærermøderne i løbet af 1. g. På den anden forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium peger interview med psykolog og lærere på at den eksterne konsulent kun har været inddraget enkelte gange i løbet af 1. g. Lærerne på Paderup Gymnasium og lærerne på den første forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium udtaler sig generelt positivt om inddragelsen af de eksterne konsulenter som har givet dem inspiration til arbejdet og indsigt i elevgruppen.

EVA vil pege på at det er vigtigt for forsøgene forsat at fastholde og evt. udbygge kontakten til specialiserede miljøer. Fagfolk har en særlig indsigt i at tolke elevernes reaktioner og forstå baggrunden for dem, hvilket det kan være nyttigt for gymnasielærerne at få kendskab til. Ifølge interview og faglitteratur kan personer med Asperger ofte selv have vanskeligheder ved at udtrykke deres behov, og de kan reagere meget stærkt – og bl.a. udvikle stress – over forhold som andre vil opleve som bagateller. I de specialiserede miljøer har man i årevis arbejdet med Aspergerpersoner og er derfor tæt på den nye forskning inden for området. Den ekspertise der er opbygget her, bør forsøgene kunne blive ved med at trække på. Konkret kan kendskabet til eleverne og deres reaktioner være vigtige elementer i at fastholde eleverne på uddannelsen og sørge for gode undervisningsforløb.

EVA anbefaler

- at kontakten til etablerede vidensmiljøer inden for Asperger-området bibeholdes så psykologer eller lignende derfra bl.a. deltager regelmæssigt i møder med lærergruppen. Dette skal ske som et led i at opbygge en større kompetence i undervisningen af elever med Asperger på gymnasierne.

Inddragelse af forældrenes indsigt i deres børns behov

Dokumentationsmaterialet peger på at ledelsen og de lærere der er tilknyttet forsøgene, har en erfaring med og en forståelse af at der er store forskelle på elever med Asperger, man kan altså ikke blot beskrive at "sådan er en Asperger". Det varierer hvad der kendetegner eleverne, og herunder også hvad der påvirker deres trivsel og mistrivsel. Gennem bl.a. indstillingspapirer, mentorsamtaler og den daglige kontakt med eleverne forsøger lærerne at opbygge en indsigt i de enkelte elevers behov.

Gymnasierne har også et udvidet forældresamarbejde med forældrene til eleverne med Asperger. På Paderup Gymnasium er der ifølge gymnasiets selvevalueringsrapport et introduktionsmøde inden skolestart mellem den kommende elev, elevens forældre og mentor. I samtalen drøftes hvad lærerne skal være særligt opmærksomme på i forhold til eleven, og hvilke tiltag der kan være nødvendige for den enkelte elev i forbindelse med gymnasiestarten. Der afholdes desuden et forældremøde igen ca. to måneder efter skolestart hvor forældrene bliver informeret om hvordan det er gået i opstartsfasen. Endelig holdes der et møde i foråret hvor forældrene bl.a. bliver informeret om den kommende studietur og har mulighed for at give særlige information til gymnasiets lærere om eleverne, fx deres eventuelle medicinering. På møderne har forældrene endvidere mulighed for at tale med faglærere og elevens mentor. Ligesom forældre og mentor kan være i løbende kontakt. Det sker dog ikke uden elevens accept hvis eleven er myndig.

På Høje-Taastrup Gymnasium er der også et udvidet forældresamarbejde med det obligatoriske forældremøde og udvidelsen af tid til forældrekonsultation. Derudover er der som på Paderup Gymnasium en væsentlig større kontakt mellem gymnasium, primært mentor eller faglærer, og forældre end sædvanligt. Særligt har der omkring enkelte elever været meget kontakt mellem gymnasium og forældre. På begge gymnasier er der hermed afsat mere tid til forældresamarbejdet.

I forhold til begge gymnasier er der dog forskel på om forældrene oplever at være blevet inddraget tilstrækkeligt. Nogle forældre oplever at være blevet inddraget rigeligt af gymnasierne, mens andre undrer sig over at gymnasierne ikke i endnu højere grad inddrager deres viden om deres børn. Forældrene peger på at de selv har et meget indgående kendskab til Aspergers syndrom generelt og til deres egne børn i særdeleshed. Forældrenes fortællinger om deres børn i løbet af interviewene tyder også på at de har en særdeles god indsigt i deres børns behov, styrker og svagheder.

Nogle af forældrene til elever der er faldet fra uddannelsen på Høje-Taastrup Gymnasium, peger på at hvis de tidligere var blevet informeret om nogle af deres børns reaktioner på gymnasiet, ville

de have kunnet forklare dem for lærerne og på den måde måske have undgået at eleverne måtte stoppe på uddannelsen pga. mistrivsel.

I interview med lærere og ledelse på Høje-Taastrup Gymnasium bliver det nævnt at det er vigtigt at forældrene samarbejder med gymnasiet for at eleverne kan gennemføre uddannelsen, men det bliver ikke nævnt at forældrene har en særlig viden om deres børn som det kan være hensigtsmæssigt for gymnasiet at gøre brug af. I gymnasiets selvevalueringsrapport fremhæves det fx at forældrene har forskellige ressourcer og ikke nødvendigvis er de mest pålidelige kilder til viden om eleverne.

På Paderup Gymnasium synes der at være et større fokus på at forældresamarbejdet er centralt, og at forældrene har en særlig indsigt i deres børns behov og adfærd som det er vigtigt at gymnasiet får kendskab til. Dette sker bl.a. på det første møde inden skolestart. Der er dog stadig nogle af forældrene som oplever at de kunne give gymnasiet en større indsigt i deres barns behov end de har fået lejlighed til at gøre.

De fleste af eleverne fylder 18 år mens de går i gymnasiet, eller er allerede 18 år ved deres gymnasiestart. Det betyder at de er myndige, og at forældrene ikke kan kontaktes uden at eleverne får besked. Nogle af de interviewede forældre peger dog på at 18-års-alderen nok betyder at eleverne er myndige, men at de stadig er umodne i deres adfærd og langt fra i stand til at klare sig alene, hvorfor forældrene stadig har en særdeles vigtig funktion i børnenes liv. Som en forælder til en elev fra Høje-Taastrup Gymnasium formulerer det:

Man vil [som forælder] gerne give slip, men det kan man ikke helt – min søn kommer ikke i bad og får ikke vasket sit hår – skal jeg så sige her at han er voksen? Eller skal jeg støtte og guide ham? Intelligensmæssigt er han med, men de andre ting kan han ikke – han skal ikke havne i en etværelses med 10 tomme pizzabakker.

EVA peger på at gymnasierne har udvidet deres forældrekontakt væsentligt hvis der sammenlignes med den kontakt gymnasierne har til andre forældre. EVA vil dog pege på at formålet med kontakten bør drejes mod i større grad at anerkende den særlige indsigt som forældrene har i deres børns behov og reaktioner. Dette kendskab vil kunne gøre det nemmere for lærerne at tolke elevernes reaktioner og fx undgå frafald. Som det fremhæves i interview og selvevalueringsrapporter, kræver denne elevgruppe noget helt andet end gymnasierne er vant til. Som gymnasierne gør opmærksom på, er der forskel på hvilke ressourcer og hvilken indsigt forældrene har, men gymnasiernes udgangspunkt bør være at anskue forældresamarbejde væsentligt anderledes end de er vant til – og som udgangspunkt se forældrene som eksperter i deres børns behov.

EVA anbefaler

- at gymnasierne som udgangspunkt ser forældrene som eksperter der kan give gymnasierne en særlig viden om elevernes særlige behov. Det er en viden som lærerne kan have stor nytte af at få kendskab til, og som kan være med til at sikre at eleverne klarer sig godt gennem uddannelsen.

---

8 Faglig og overfaglig målopfyldelse

De foregående kapitler har beskrevet gymnasiernes rammer og støttemuligheder i forsøgene med treårige gymnasieforløb for elever med Asperger. På den baggrund vil dette kapitel undersøge i hvilken grad eleverne inden for de givne rammer og støttemuligheder opfylder de faglige og overfaglige mål med uddannelsen som de fremgår af stx-bekendtgørelsen og de faglige læreplaner.

Kapitlet er inddelt i tre afsnit. Det første beskriver elevernes gennemførelse og frafald i løbet af 1. g. Det andet fokuserer på elevernes karakterer og fokuserer dermed på i hvilken grad eleverne opfylder de faglige mål for de enkelte fag i stx-uddannelsen. Det tredje afsnit omhandler den overfaglige målopfyldelse og besvarer om og i hvilken grad eleverne sættes i stand til at imødekomme de overfaglige mål med stx-uddannelsen som de fremgår af bekendtgørelsen.

8.1 Gennemførelse

Tabel 1 viser andelen af elever der er begyndt på uddannelserne, gennemførelse, frafald og evt. tilgang i løbet af 1. g.

Tabel 1
Oversigt over gennemførelse, frafald og tilgang af elever til Asperger-klasserne i løbet af 1. g

	Antal elever påbegyndt uddannelsen	Frafald	Tilgang i løbet af året
Paderup Gymnasium	9	2	1
Høje-Taastrup Gymnasium, første forsøgsår	8	2	1
Høje-Taastrup Gymnasium, andet forsøgsår	10	2	1*

* Dertil kommer en elev som begyndte efter sommerferien inden 2. g.

På alle tre forsøg er der altså faldet to elever fra i løbet af 1. g. Om disse tal for frafald og gennemførelse synes tilfredsstillende, afhænger af hvilke succeskriterier man opstiller. Devalueringen har ikke et fastsat et succeskriterium for gennemførelse af 1. g.

8.2 Mundtlige karakterer på Paderup Gymnasium

Tabel 2 viser det mundtlige karakterresultat for Asperger-klassen på Paderup Gymnasium ved afslutningen af klassens første uddannelsesår i juni 2009. Tabellen viser både års- og prøvekarakterer, den viser spredningen af de mundtlige karakterer i de enkelte fag, og den viser karaktergennemsnittet for Asperger-klassen i det enkelte fag og på det pågældende niveau og sammenligner med det tilsvarende karaktergennemsnit på hele Paderup Gymnasium – opgjort som det karaktergennemsnit der kan udregnes på baggrund af studenterbeviserne fra 2008. Det skal bemærkes at disse karakterer hermed afspejler de karakterer der fremgår af studentereksamensbeviset. Karaktererne vil for flere fags vedkommende være de karakterer som eleverne har opnået i slutningen af 3. g. Det betyder at gymnasiernes gennemsnitskarakterer ikke er helt sammenlignelige med Asperger-elevernes karakterer fra 1. g. Vi vælger dog alligevel at vise dem fordi de er et pejlemærke for en sammenligning.

Tabel 2
Oversigt over Asperger-elevernes mundtlige karakterer i 1. g. på Paderup Gymnasium 2008/2009

Fag	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Gennemsnit for Paderup Gymnasium (2008)
Dansk A, årskarakter (N = 8)	10	2	6	6,5
Historie A, årskarakter (N = 8)	10	2	4,4	6,6
Matematik B, årskarakter (N = 8)	10	2	6,8	6,6
Fysik B, årskarakter (N = 8)	10	2	6	6,3
Engelsk B, årskarakter (N = 8)	10	4	7,8	7,6
Tysk B, årskarakter (N = 8)	10	2	5,5	6,4
Samfundsfag B, årskarakter (N = 8)	7	2	5	6,9
Billedkunst C, årskarakter (N = 8)	12	2	7	8,6
Billedkunst C, eksamenskarakter (N = 8)	10	2	6,4	8,5
Idræt C, årskarakter (N = 8)	10	4	6,6	7,8

Kilde: Selvevalueringsrapport og UNI-C Statistik og Analyse.

Inden for de naturvidenskabelige fag matematik og fysik opnår Asperger-eleverne et mundtligt karaktergennemsnit på hhv. 6,8 og 6. Asperger-eleverne placerer sig i disse fag på et karaktergennemsnit der ligger på højde med karaktergennemsnittet for hele Paderup Gymnasium.

Med et karaktergennemsnit på 4,4 i historie og 5 i samfundsfag klarer eleverne i Asperger-klassen sig samlet set dårligt i disse fag. Gennemsnittet for hele Paderup Gymnasium er på 6,6 i historie, mens det i samfundsfag er på 6,9, hvilket er omkring 2 karakterpoint højere end Asperger-klassens karaktergennemsnit.

I mundtlig dansk har eleverne opnået et karaktergennemsnit på 6, hvilket er en anelse lavere end gennemsnittet for hele Paderup Gymnasium som er på 6,5.

I fremmedsprogsfagene klarer Asperger-eleverne sig væsentligt bedre i engelsk end i tysk. Dvs. at eleverne i engelsk har et karaktergennemsnit på 7,8, hvilket nogenlunde svarer til gennemsnittet for hele Paderup Gymnasium. I tysk har eleverne et gennemsnit på 5,5, hvilket er 0,9 karakterpoint lavere end resten af gymnasiet.

Asperger-eleverne har været til mundtlig prøve i det kunstneriske fag billedkunst. Der er stor spredning i elevernes årskarakterer idet de fordeler sig mellem 2 og 12 på karakterskalaen. Samlet opnår klassen et karaktergennemsnit på 7 i årskarakter, mens resten af eleverne på Paderup Gymnasium har et gennemsnit på 8,6. Asperger-eleverne opnåede ved eksamen et dårligere resultat end deres årskarakter idet de her fik et gennemsnit på 6,4, hvilket er 1,8 karakterpoint lavere end gennemsnittet for hele Paderup Gymnasium.

Eleverne med Asperger klarer sig 1,2 karakterpoint dårligere i idræt end resten af eleverne på Paderup Gymnasium.

De mundtlige karakterer viser samlet set at den gennemsnitlige Asperger-elev efter afslutningen af 1. g klarer sig dårligere end den gennemsnitlige student fra Paderup Gymnasium med fagene matematik og engelsk som eneste undtagelser.

8.3 Skriftlige karakterer på Paderup Gymnasium

Tabel 3 viser en oversigt over Asperger-elevernes skriftlige karakterer i løbet af deres første gymnasieår. Til sammenligning ses karaktergennemsnittet for dimitterede studenter fra Paderup Gymnasium i tilsvarende fag (2008-studenter).

Tabel 3
Oversigt over Asperger-elevernes skriftlige karakterer i 1. g på Paderup Gymnasium 2008/2009

Fag	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Gennemsnit for Paderup Gymnasium (2008)
Dansk A, årskarakter (N = 8)	12	2	5,9	7,1
Matematik B, årskarakter (N = 8)	10	2	5,6	6,3
Fysik B, årskarakter ¹ (N = 7)	10	2	6,3	6,9
Engelsk B, årskarakter (N = 8)	10	2	5,8	7,4
Tysk B, årskarakter (N = 8)	10	0	4,9	6,9

Kilde: *Selvevalueringsrapport og UNI-C Statistik og Analyse.*

¹ En af eleverne har ikke modtaget årskarakter i skriftlig fysik. Derfor er gennemsnittet for dette fag udregnet på baggrund af syv elevers årskarakterer.

I de skriftlige dimensioner af fremmedsprogene engelsk og tysk klarer eleverne med Asperger sig dårligere end andre elever på Paderup Gymnasium. I engelsk har eleverne i 1. g opnået et karaktergennemsnit på 5,8, mens gennemsnittet for Paderup Gymnasium er på 7,4. I tysk har eleverne et gennemsnit på 4,9, hvilket er 2 karakterpoint under gennemsnittet for hele gymnasiet. Der er stor spredning i karaktererne i skriftlig tysk for eleverne med Asperger idet 0 er den laveste karakter der er afgivet, mens 10 er den højeste.

Gennemsnittet af årskaraktererne i skriftlig fysik og matematik lå ved afslutningen af 1. g på hhv. 6,3 og 5,6, mens det tilsvarende gennemsnit for disse årskarakterer på Paderup Gymnasium samlet set lå på hhv. 6,9 og 6,3.

I skriftlig dansk har eleverne med Asperger et gennemsnit på 5,9, mens gennemsnittet for resten af gymnasiet er på 7,1. Også i skriftlig dansk er der stor spredning i karaktererne, idet 2 er laveste karakter, mens 12 er den højeste.

De skriftlige karakterer viser samlet set at den gennemsnitlige Asperger-elev efter afslutningen af 1. g klarer sig dårligere end den gennemsnitlige student fra Paderup Gymnasium.

8.4 Mundtlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang

Tabel 4 viser det mundtlige karakterresultat for Asperger-klassen i den første forsøgsordning på Høje-Taastrup Gymnasium ved afslutningen af klassens første uddannelsesår i juni 2008. Tabellen viser både års- og prøvekarakterer, den viser spredningen af de mundtlige karakterer i de enkelte fag, og den viser karaktergennemsnittet for Asperger-klassen i det enkelte fag og på det pågældende niveau og sammenligner med det tilsvarende karaktergennemsnit på hele Høje-Taastrup Gymnasium – opgjort som det karaktergennemsnit der kan udregnes på baggrund af studenterbeviserne fra 2008. Det skal igen bemærkes at man ikke kan foretage en direkte sammenligning mellem disse karakterer og Asperger-elevernes karakterer efter 1. g.

Tabel 4
Oversigt over Asperger-elevernes mundtlige karakterer i 1. g på Høje-Taastrup Gymnasium 2007/2008

Fag	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Gennemsnit for Høje-Taastrup Gymnasium (2008)
Dansk A, årskarakter (N = 8)	10	4	6,3	7,1
Historie A, årskarakter (N = 8)	10	2	6,5	6,6
Historie A, årsprøvekarakter (N = 7)	10	4	7,4	7,3*
Matematik A, årskarakter (N = 8)	12	2	7,6	7,5
Matematik A, årsprøvekarakter (N = 7)	12	4	8	4,6*
Fysik B, årskarakter (N = 8)	10	2	6,4	7,4
Kemi B, årskarakter (N = 8)	10	4	5,9	8,1
Engelsk B, årskarakter (N = 8)	10	2	6,8	5,9
Tysk B, årskarakter (N = 6)	10	0	4,5	5,2
Fransk B, årskarakter (N = 1)	2			6,5
Spansk A, årskarakter (N = 1)	2			5,2
Samfundsfag C, årskarakter (N = 8)	12	2	6	6,1
Billedkunst C, årskarakter (N = 8)	10	2	7,1	7,4
Idræt C, årskarakter (N = 8)	7	0	5	7,9

Kilde: Selvevalueringsrapport og UNI-C Statistik og Analyse.

* Dette gennemsnit er beregnet ud fra elevernes eksamenskarakter og ikke ud fra årsprøvekarakterer.

Som det fremgår af tabellen, klarer eleverne med Asperger sig nogenlunde på niveau med de andre elever på Høje-Taastrup Gymnasium i fortolknings- og diskussionsfag som dansk og samfundsfag. I dansk opnår eleverne et karaktergennemsnit på 6,3, hvilket er 0,8 karakterpoint lavere end gymnasiet som helhed. I billedkunst, samfundsfag og historie er elevernes karakterer på niveau med resten af gymnasiets. Asperger-eleverne har været til årsprøve i historie, hvilket resulterede i et karaktergennemsnit der ligger på niveau med gennemsnittet af den mundtlige eksamenskarakter for historie på Høje-Taastrup Gymnasium.

I den mundtlige dimension af engelsk klarer eleverne med Asperger sig godt i forhold til det generelle niveau på Høje-Taastrup Gymnasium. Det samme kan dog ikke siges at være kendetegnende for elevernes præstationer i tysk hvor de ligger knap et karakterpoint lavere end andre elever på Høje-Taastrup Gymnasium. Der er stor spredning i elevernes karakterer i tysk idet den laveste karakter der er givet, er 0, mens 10 er den højeste. To elever har været enkeltintegreret i andre klasser med hhv. fransk og spansk som sprogfag. Begge elever har opnået en mundtlig årskarakter på 2.

I fysik opnår Asperger-eleverne et karaktergennemsnit på 6,4, hvilket er et karakterpoint lavere end de øvrige elever på Høje-Taastrup Gymnasium. I kemi ligger elevernes gennemsnit 2,2 karakterpoint lavere end de andre elever, mens eleverne i matematik ligger på niveau med resten af gymnasiet. Asperger-eleverne har været til mundtlig årsprøve i matematik, hvilket resulterede i et karaktergennemsnit på 8. Dette er væsentligt højere end gennemsnittet af de mundtlige eksamenskarakterer for matematik på A-niveau der ligger på 4,6 for hele Høje-Taastrup Gymnasium.

I idræt opnår eleverne et karaktergennemsnit på 5, hvilket er væsentligt lavere end gennemsnittet på 7,9 for hele gymnasiet.

De mundtlige karakterer viser samlet set at den gennemsnitlige Asperger-elev efter afslutningen af 1. g er på niveau med den gennemsnitlige student fra Høje-Taastrup Gymnasium.

8.5 Skriftlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang

Tabel 5 viser Asperger-elevens skriftlige karakterer i løbet af deres første gymnasieår. Til sammenligning ses karaktergennemsnittet for dimitterede studenter fra Høje-Taastrup Gymnasium i tilsvarende fag (2008-studenter). Det skal igen bemærkes at man ikke bør foretage en direkte sammenligning mellem disse karakterer og Asperger-elevens karakterer efter 1. g.

Tabel 5
Oversigt over Asperger-elevens skriftlige karakterer i 1. g på Høje-Taastrup Gymnasium 2007/2008

Fag	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Gennemsnit for Høje-Taastrup gymnasium (2008)
Dansk A, årskarakter (N = 8)	7	2	5,4	6,7
Dansk A, årsprøvekarakter (N = 7)	10	2	4,8	5*
Matematik A, årskarakter (N = 8)	12	0	6,1	7,1
Matematik A, årsprøvekarakter (N = 7)	10	2	6	5,4*
Fysik B, årskarakter (N = 8)	10	-3	4,5	7
Kemi B, årskarakter (N = 8)	10	4	7,4	7,3
Engelsk B, årskarakter (N = 8)	10	0	6,5	5,1
Tysk B, årskarakter (N = 6)	10	0	4	5,5
Fransk B, årskarakter (N = 1)	2			7,1
Spansk A, årskarakter (N = 1)	0			5,1

Kilde: Selvevalueringsrapport og UNI-C Statistik og Analyse.

* Dette gennemsnit er beregnet ud fra elevernes eksamenskarakter og ikke ud fra årsprøvekarakterer.

I skriftlig dansk opnår Asperger-eleverne et karaktergennemsnit på 5,4, hvilket ligger under det samlede karaktergennemsnit på Høje-Taastrup Gymnasium på 6,7. Eleverne har været til skriftlig årsprøve i dansk, og her opnåede de et gennemsnit på 4,8, hvilket er på niveau med eksamensgennemsnittet for dansk på Høje-Taastrup Gymnasium.

Eleverne med Asperger klarer sig godt i skriftlig engelsk idet de her opnår et karaktergennemsnit på 6,5. Dette er 1,4 karakterpoint højere end det tilsvarende gennemsnit for gymnasiets dimittender fra 2008. Der er stor spredning i karaktererne i både skriftlig engelsk og skriftlig tysk idet der i begge fag er givet karakterer mellem 0 og 10. I skriftlig tysk har eleverne opnået et karaktergennemsnit på 4, mens resten af gymnasiet i gennemsnit har fået karakteren 5,5.

Eleven der er enkeltintegreret i en klasse der undervises i fransk, har fået den skriftlige karakter 2, mens eleven der er enkeltintegreret i en klasse med spansk på A-niveau, har fået karakteren 0 for sit skriftlige arbejde.

Der er stor spredning i elevernes resultater i skriftlig fysik. Den laveste karakter er -3, mens den højeste er 10. Samlet set giver dette et gennemsnit for alle eleverne med Asperger på 4,5, hvilket ligger under det samlede gennemsnit for Høje-Taastrup Gymnasium på 7. I skriftlig kemi opnår eleverne et gennemsnit på 7,4, hvilket svarer til gennemsnittet for resten af eleverne på Høje-Taastrup Gymnasium.

I matematik er der stor spredning i elevernes karakterer der spænder fra 0 til 12. Dette giver eleverne et gennemsnit på 6,1, hvilket er 1 karakterpoint lavere end resten af gymnasiet. Eleverne med Asperger har været til årsprøve i skriftlig matematik og har her opnået et karaktergennemsnit på 6. Til sammenligning er gennemsnittet for resten af eleverne på Høje-Taastrup Gymnasium 5,4.

De skriftlige karakterer viser samlet set at den gennemsnitlige Asperger-elev efter afslutningen af 1. g klarer sig dårligere end den gennemsnitlige student fra Høje-Taastrup Gymnasium i de fleste fag med årsprøven i matematik og årskaraktererne i kemi og engelsk som undtagelser.

8.6 Mundtlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang

Tabel 6 viser det mundtlige karakterresultat for Asperger-klassen i den anden forsøgsordning på Høje-Taastrup Gymnasium ved afslutningen af klassens første uddannelsesår i juni 2009. På linje med tabellerne fra den første forsøgsårgang på gymnasiet viser denne tabel både års- og prøve-karakterer, den viser spredningen af de mundtlige karakterer i de enkelte fag, og den viser karaktergennemsnittet for Asperger-klassen i det enkelte fag og på det pågældende niveau og sammenligner med det tilsvarende karaktergennemsnit på hele Høje-Taastrup Gymnasium – opgjort som det karaktergennemsnit der kan udregnes på baggrund af studenterbeviserne fra 2008. Det skal igen bemærkes at man ikke bør foretage en direkte sammenligning mellem disse karakterer og Asperger-elevernes karakterer efter 1. g.

Tabel 6

Oversigt over Asperger-elevernes mundtlige karakterer i 1. g. på Høje-Taastrup Gymnasium 2008/2009

Fag	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Gennemsnit for Høje-Taastrup gymnasium (2008)
Dansk A, årskarakter (N = 9)	10	4	6,3	7,1
Historie A, årskarakter (N = 9)	10	2	7,4	6,6
Historie A, årsprøvekarakter (N = 9)	12	4	9,5	7,3*
Matematik A, årskarakter (N = 9)	12	4	8,4	7,5
Matematik A, årsprøvekarakter (N = 9)	12	10	10,7	4,6*
Fysik A, årskarakter (N = 9)	10	7	8,3	7,8
Kemi B, årskarakter (N = 9)	10	4	8,3	8,1
Engelsk B, årskarakter (N = 9)	10	4	7,3	5,9
Tysk B, årskarakter (N = 8)	10	4	6,6	5,2
Spansk A, årskarakter (N = 1)	10			5,2
Samfundsfag C, årskarakter (N = 9)	12	4	8,2	6,1
Samfundsfag C, eksamenskarakter (N = 9)	12	4	8,4	6,1
Mediefag C, årskarakter (N = 9)	10	4	8	5,8
Idræt C, årskarakter (N = 9)	10	4	7,3	7,9

Kilde: UNI-C Statistik og Analyse.

* Dette gennemsnit er beregnet på baggrund af elevernes eksamenskarakterer og ikke på årsprøvekarakterer.

I dansk klarer Asperger-eleverne sig 0,8 karakterpoint dårligere end de øvrige elever på Høje-Taastrup Gymnasium. Elever med Asperger kan typisk have svært ved fortolknings- og diskussionsfag, men i samfundsfag klarer de sig væsentligt bedre end de øvrige elever på Høje-Taastrup Gymnasium. I dette fag er Asperger-elevernes mundtlige årskarakter 2,1 karakterpoint højere end de øvrige elevers, mens de ved årsprøven klarer sig en smule bedre end de har gjort i løbet af året. Her opnår eleverne et gennemsnit på 8,4, hvilket er 2,3 karakterpoint højere end de øvrige elevers. I historiefaget klarer eleverne sig også godt. Gennemsnittet af deres mundtlige årskarakter ligger for historie på 7,4, mens de ved årsprøven i historie opnår et gennemsnit på 9,5. Dette er 2,2 karakterpoint højere end gennemsnittet på Høje-Taastrup Gymnasium.

I de naturvidenskabelige fag klarer eleverne med Asperger sig generelt godt. I matematik ligger gennemsnittet af deres årskarakterer på 8,4, mens de ved den mundtlige årsprøve opnår et gennemsnit på 10,7. Dette er 6,1 karakterpoint højere end gennemsnittet af de dimitterede studenter eksamenskarakterer på Høje-Taastrup Gymnasium i 2008. Som det fremgår af tabellen, klarer Asperger-eleverne sig i kemi og fysik på niveau med de øvrige elever på gymnasiet.

I sprogfagene klarer eleverne med Asperger sig lidt bedre end de øvrige elever. I engelsk opnår eleverne et gennemsnit på 7,3 i årskarakter, mens de i tysk har et gennemsnit på 6,6, hvilket er 1,4 karakterpoint højere end de øvrige elevers årskarakter. En enkelt elev har været enkeltintegreret i spanskundervisningen i en anden 1. g-klasse, og denne elev har opnået karakteren 10.

I mediefag har eleverne opnået et gennemsnit på 8, hvilket ligger lidt mere end 2 karakterpoint højere end de øvrige elever på Høje-Taastrup Gymnasium. I idræt klarer eleverne sig dog en anelse dårligere end de øvrige elever idet de her opnår et gennemsnit på 7,3.

Samlet set kan det siges at eleverne på anden forsøgsordning klarer sig bemærkelsesværdigt godt i de mundtlige fag. De klarer sig bedre end studenterne fra 2008 i alle de mundtlige fag på nær dansk og idræt hvor de i gennemsnit får en lille smule lavere karakterer end de andre elever.

8.7 Skriftlige karakterer på Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang

Tabel 7 viser Asperger-elevens skriftlige karakterer i løbet af deres første gymnasieår. Til sammenligning ses karaktergennemsnittet for dimitterede studenter fra Høje-Taastrup Gymnasium i tilsvarende fag (2008-studenter). Det skal som tidligere nævnt fremhæves at man ikke bør foretage en direkte sammenligning mellem disse karakterer og Asperger-elevens karakterer efter 1. g.

Tabel 7
Oversigt over Asperger-elevens skriftlige karakterer i 1. g. på Høje-Taastrup Gymnasium 2008/2009

Fag	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Gennemsnit for Høje-Taastrup gymnasium (2008)
Dansk A, årskarakter (N = 9)	10	2	6,1	6,7
Dansk A, årsprøvekarakter (N = 9)	10	4	7	5*
Matematik A, årskarakter (N = 9)	12	4	10,2	7,1
Matematik A, årsprøvekarakter (N = 9)	12	4	9,7	5,4*
Fysik A, årskarakter (N = 9)	10	4	8	7,8
Kemi B, årskarakter (N = 9)	10	7	8	7,3
Engelsk B, årskarakter (N = 9)	12	4	6,6	5,1
Tysk B, årskarakter (N = 8)	10	4	5,9	5,5
Spansk A, årskarakter (N = 1)	12			5,1

Kilde: UNI-C Statistik og Analyse.

* Dette gennemsnit er beregnet på baggrund af elevernes eksamenskarakterer og ikke på årsprøvekarakterer.

I skriftlig dansk opnår eleverne med Asperger et gennemsnit på 6,1 i årskarakter, hvilket er en anelse lavere end de øvrige elever på gymnasiet. Ved årsprøven i skriftlig dansk klarer eleverne sig dog lidt bedre idet de her har et gennemsnit på 7, hvilket er to karakterpoint højere end gennemsnittet af de afgivne karakterer ved studentereksamen i 2008 på Høje-Taastrup Gymnasium.

I matematik klarer eleverne sig særdeles godt idet gennemsnittet af deres skriftlige årskarakterer er på 10,2, hvilket er 3,1 karakterpoint højere end gennemsnittet for de øvrige elever på Høje-Taastrup Gymnasium. Ved årsprøven i skriftlig matematik opnår eleverne et gennemsnit på 9,7. I skriftlig fysik og kemi ligger Asperger-eleverne lige over de øvrige elevens niveau.

I sprogfagene engelsk og tysk klarer eleverne sig ligeledes lidt bedre end de øvrige elever på Høje-Taastrup Gymnasium. Eleven der har været enkeltintegreret i spanskundervisningen i en anden 1. g-klasse, har fået karakteren 12 for sine skriftlige præstationer i dette fag.

Generelt får eleverne altså bemærkelsesværdigt høje karakterer i de skriftlige dimensioner af fagene. De får i stort set alle fagene højere gennemsnitskarakterer end gymnasiets studenter fra 2008, på nær i skriftlig dansk (årskarakter).

8.8 Den faglige målopfyldelse samlet set

Samlet set må det fremhæves at eleverne lever op til de faglige krav i 1. g. Men der er naturligvis individuelle forskelle mellem eleverne og tillige forskelle i karaktergennemsnittene for de tre klasser.

En meget overordnet tendens synes at være at Asperger-eleverne klarer sig dårligere skriftligt – særligt i dansk – end mundtligt hvis man sammenligner med de karakterer som de ordinære dimittender fra 2008 opnåede. I forhold til denne tendens afviger anden forsøgsordning på Høje-Taastrup Gymnasium dog positivt. Eleverne klarer sig i gennemsnit bedre end 2008-dimittenderne i de skriftlige dimensioner af fagene, undtagen hvad angår årskarakteren i skriftlig dansk.

Der er ikke en entydig tendens til at Asperger-eleverne præsterer bedre inden for bestemte faggrupper end andre. Fx klarer de sig godt i engelsk, mens de har sværere ved at tilegne sig et fremmedsprog som tysk. Eleverne har svært ved faget dansk, mens de i historie, samfundsfag, billedkunst og idræt klarer sig meget forskelligt både indbyrdes og på de to gymnasier. I matematik synes eleverne generelt at klare sig godt, mens der ikke er entydige resultater i fx faget fysik.

8.9 Den overfaglige målopfyldelse

Gymnasireformen der trådte i kraft i august 2005, fremhæver stx-uddannelsens studieforberedende sigte. Stx-bekendtgørelsen understreger fx at eleverne gennem den treårige uddannelse skal sættes i stand til at anvende forskellige studieteknikker og arbejdsformer og fungere i et studiemiljø hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden er centrale. Desuden skal eleverne på stx-uddannelsen udvikle deres kreative og innovative evner og deres kritiske sans. Endelig skal uddannelsen medvirke til at eleverne forholder sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden, dvs. medmennesker, natur og samfund og deres egen udvikling, og uddannelsen skal bidrage til elevernes forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund.

Interview med ledelse, lærere og forældre peger entydigt på at elever med Asperger har vanskeligt ved at indfri disse centralt fastsatte overfaglige mål for stx-uddannelsen. En leder på Paderup Gymnasium bemærker fx:

Generelt kan man vist godt sige at nogle af de nye ting der er i reformen, ikke er det der er det letteste at have med at gøre oppe i klassen. Vi går jo ind og ser på hvordan vi kan komme omkring de ting i reformen uden at gå hen over dem. Man kan godt nedtone fx gruppearbejde i en klasse og stadig følge gymnasireformen. Og det er nok det vi gør.

Flere af de interviewede lærere og ledelsen bemærker i den sammenhæng at tidligere stx-bekendtgørelser ville passe bedre til elevgruppen med Asperger. Især fremhæves de opprioriterede krav til selvstændighed, samarbejde og elevstyrede projektperioder som en udfordring i forhold til elevgruppen. Som fremhævet i kapitel 5.4 har flere af eleverne med Asperger svært ved at håndtere projektperioder og flerfaglige forløb. Nogle af eleverne har brug for meget vejledning og guidning af lærerne i disse perioder for at kunne overkomme opgaven, for andre går det noget nemmere. Interview med lærere og forældre tyder også på at samarbejde kan være vanskeligt for Asperger-eleverne. Nogle kan arbejde sammen to og to hvis opgaven er meget styret, men vil ikke kunne begå sig i en større gruppe og under friere rammer. Flere lærere peger også på at selvstændige elevoplæg og gruppearbejde er blandt de arbejdsformer og -produkter de bevidst forsøger at nedtone til fordel for mere lærerstyrede undervisnings- og arbejdsformer simpelthen fordi de lærerstyrede arbejdsformer passer bedst til elevgruppen. Asperger-eleverne har svært ved at overskue selvstændigt arbejde, men kræver i stedet faste rammer og præcise opgaveformuleringer.

En forælder bruger følgende billede i drøftelsen af de udfordringer som de nuværende overfaglige krav påfører Asperger-eleverne:

Det er lidt ligesom at få en person med et amputeret ben til at springe højdespring. Det er det samme handicap vi taler om for unge med Asperger – de vil måske gerne, men kan ikke de her ting på samme måde som andre på grund af deres handicap.

Sammen med flere lærere og forældre peger den tilknyttede psykolog på Høje-Taastrup Gymnasium dog på at han har konstateret en positiv udvikling af Asperger-elevernes overfaglige kompetencer i forsøgsordningens levetid. Udviklingen foregår blot langsommere sammenlignet med andre elevgrupper, fastslår han.

EVA vurderer på baggrund af det indsamlede dokumentationsmateriale at der er barrierer for elever med Asperger i forhold til at udvikle overfaglige kompetencer i et omfang og med et indhold der kommer på højde med de mål og intentioner stx-bekendtgørelsen udstikker for den treårige uddannelse. Gymnasireformen fra 2005 har yderligere skærpet kravene til uddannelsens studieforberedende og overfaglige sigte. Eleverne med Asperger udvikler sig utvivlsomt i retning af en højere grad af overfaglig målopnåelse under uddannelsen, men det er sandsynligvis de færreste af eleverne som vil kunne indfri stx-bekendtgørelsens krav og fordringer på dette område. Med EVA's afsluttende evaluering af forsøgene i 2011 vil elevernes overfaglige målopnåelse efter tredje uddannelsesår blive yderligere beskrevet og vurderet.

Appendiks A

Projektbeskrivelse

På Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium er der iværksat henholdsvis to og ét forsøg med treårige gymnasieforløb for unge med Aspergers syndrom (herefter betegnet som unge med Asperger). Forsøgene er iværksat med støtte fra satspuljemidlerne.

Undervisningsministeriet har bedt EVA om at gennemføre en devaluering og en slutevaluering af disse forsøg. Denne projektbeskrivelse gør rede for den samlede evaluerings baggrund, formål, formidlingsform og metode. Den indeholder desuden en oversigt over bemandingen på evalueringen og en tidsplan.

Baggrunden for evalueringen

Gennem de seneste årtier har der været stor bevågenhed om hvordan unge med særlige behov skal komme godt gennem uddannelsessystemet. Internationalt har der været fokus på at disse unge bliver inkluderet i normalundervisningen, og at læreprocesserne bliver tilrettelagt så de tager hensyn til den enkelte elevs behov. Det er blandt andet udtrykt i den internationale Salamanca-erklæring fra 1994, som også Danmark har underskrevet, og senest i Lissabon-deklarationen, "Unge om inkluderende undervisning", som blev udarbejdet i EU-regi i 2007 af unge med særlige uddannelsesmæssige behov³. I deklarationen fastslår de unge blandt andet:

Vi har ret til at få tilbudt de samme muligheder som alle andre, men med den støtte som er nødvendig for at imødesee de behov vi har. Ingen må blive overset.

Regeringens målsætning om at 95 % af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse, støtter også intentionen om at der skal gøres noget ekstra for at få unge med særlige behov gennem uddannelsessystemet.

De i alt tre forsøg med gymnasieforløb tilrettelagt for unge med Asperger på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium kan ses som forsøg på at give denne særlige gruppe af unge mulighed for at få en gymnasial uddannelse på lige fod med andre unge. Det har været centralt at tilrettelægge forsøgene så de er specielt tilpasset til unge med Asperger.

Om Aspergers syndrom

Tegnene på og graden af Aspergers syndrom kan variere fra person til person. Men oftest er personer med Asperger normalt begavede eller har en højere begavelse. Ofte vil personerne gerne have social kontakt, men de har svært ved socialt samspil. De kan have svært ved at forstå andres tanker og følelser. De kan simpelthen have svært ved at forstå den sociale verden som udspiller sig omkring dem. De har en begrænset situationsfornemmelse og kan fx komme med upassende og grove bemærkninger. De har derfor behov for redskaber og strategier som gør dem i stand til at indgå i sociale sammenhænge.

Sanseindtryk – fra synet, hørelsen eller lugtesansen – kan være meget stærke, og verden kan derfor virke kaotisk for personer med Asperger. Samværet med mange mennesker eller i et for tæt pakket rum kan virke stressende, overstimulerende og forvirrende og kan føre til problemadfærd.

³ Salamanca-erklæringen blev udarbejdet i UNESCO-regi i 1994 hvor mere end 300 repræsentanter fra 92 lande og 25 internationale organisationer mødtes og blev enige om principper, politik og praksis for specialundervisningen. Lissabon-deklarationen blev udformet i EU-regi i 2007 hvor unge med særlige behov fra 29 lande blev enige om principper for blandt andet at sikre en succesfuld inkluderende undervisning.

Eftersom verden virker kaotisk på personer med Asperger, kan de have behov for rutiner og struktur på hverdagen og meget få ændringer.

De kan desuden have svært ved dagligdags gøremål såsom personlig hygiejne. Og de kan have svært ved selv at administrere at skulle få lavet deres lektier, aflevere opgaver til tiden osv.

Personer med Asperger er desuden kendetegnet ved at være meget konkret tænkende. De har svært ved at tænke abstrakt og har lille forståelse for ironi og sarkasme. De kan få meget stærke særinteresser og blive meget optaget af én ting som de sætter sig grundigt ind i. Det er fx erfaringerne at personer med Asperger ofte er gode til at bruge it.⁴

Formål med forsøgene

Formålet med forsøgene på de to gymnasier er at eleverne med Asperger skal fuldføre en ordinær stx-uddannelse. De skal hermed leve op til de faglige og overfaglige krav der kræves ved en sådan uddannelse. Det vil sige at de skal opnå den forventede *faglige indsigt, almendannelse og studiekompetence*. Eleverne skal blandt andet blive i stand til:

- at gøre brug af forskellige arbejdsformer
- at fungere i et studiemiljø hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden er central
- at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden, dvs. medmennesker, natur og samfund, og til deres egen udvikling.

(Bekendtgørelsen om uddannelsen til studentereksamen nr. 797 af 27/05/2007).

Evalueringen bliver derfor designet så den kan belyse om eleverne opnår de forventede mål i forhold til faglig indsigt, almen dannelse og studiekompetence. Af projektbeskrivelserne fra Høj-Tastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium fremgår det netop at gymnasierne har gjort en indsats for at tilrettelægge uddannelsesforløb som ved hjælp af særlig støtte gør eleverne i stand til at opnå de forventede mål. Desuden er forsøgene tilrettelagt så de fremmer elevernes inklusion i normalundervisningen.

Forsøgene er dog forskellige, fx med hensyn til fysisk placering af Asperger-klassen og pædagogiske initiativer. Disse forskelle og hvordan de påvirker elevernes muligheder for at opfylde målene for gymnasieuddannelsen, er i fokus for denne evaluering.

Formål med evalueringen

Formålet med evalueringen er at belyse *om* og *hvordan* de tre forsøg gør det muligt for de unge med Asperger at gennemføre en stx-uddannelse og dermed opfylde kravene om faglig indsigt, almendannelse og studiekompetence.

Evalueringen vil være baseret på informationer om de studerendes målopfyldelse og på en dybtgående undersøgelse af de særlige foranstaltninger skolerne har etableret for eleverne, og foranstaltningernes styrker og svagheder. Evalueringen vil dermed sætte fokus på hvordan følgende tiltag er med til at sikre at eleverne med Asperger kommer succesfuldt gennem uddannelsen:

- Visitationskriterier og procedurer for optagelse på uddannelsen
- Brugen af og variationen i dispensationer
- Gennemførelsesvejledning og brobygningsinitiativer
- Pædagogiske tiltag generelt på det faglige og sociale område
- Forskellige former for inklusionsmodeller med fokus på både enkeltintegration og integration gennem hold der får specialpædagogisk støtte
- Elevernes behov for særlige rammer (studiestruktur, fysiske rammer, støttelektioner, lektiecafeer osv.)
- Netværk for eleverne eksternt og internt
- Lærernes efteruddannelse, herunder indhold og omfang.

⁴ Kilder: Videnscenter for Autisme på internettet: www.autisme.dk. Liane Holliday Willey (1999): I skyggen af det normale. At leve med Aspergers syndrom. København, Dansk Psykologisk Forlag. Theo Peeters & Christopher Gillberg (2002): Autisme. Medicinske og pædagogiske aspekter. København, Hans Reitzels Forlag.

Del- og slutevalueringer

Evalueringen vil bestå af følgende dele:

- Deevaluering som indeholder en tværgående analyse af de tre forsøg når alle forsøg har kørt et år. Deevalueringen vil indeholde overordnede tværgående anbefalinger og eventuelt specifikke anbefalinger til det enkelte gymnasium afhængigt af hvor forskelligt forsøgene udmønter sig.
- Opsamlende notat for hvert forsøg efter 2. g. Notaterne skal blandt andet indeholde overordnede oplysninger om elevernes karakterer og evt. frafald.
- Slutevaluering som indeholder en tværgående analyse af de tre forsøg med tværgående anbefalinger.

Nedenstående tabel viser fokusområderne for evalueringens tre dele.

Tabel 8
Fokusområder for evalueringens tre dele

Elevernes afsluttede klasse-trin	Fokus	Produkter
1. g	Elevernes målopfyldelse med hensyn til: gennemførelse, opfyldelse af faglige og overfaglige krav, integration og sociale kompetencer Tiltag: visitationskriterier, vejledning af elever og brobygningsinitiativer, elevernes behov for rammer og netværk, de pædagogiske støtteformer, den igangsatte kompetenceudvikling for lærerne, herunder indhold, form og omfang	Tværgående devaluering af de tre forsøg
2. g	Elevernes målopfyldelse med hensyn til: gennemførelse, opfyldelse af faglige krav, eventuel integration i normalklasser	Opsamlende notater til Undervisningsministeriet
3. g	Elevernes målopfyldelse med hensyn til: gennemførelse, opfyldelse af faglige og overfaglige krav, opnåelse af kompetencer i forhold til fx projekt- og teamsamarbejde, integration og sociale kompetencer, optagelse på videregående uddannelse eller i anden aktivitet Tiltag: pædagogiske støtteformer, vejledning af elever og brobygningsinitiativer, elevernes behov for rammer og netværk, nødvendighed af dispensationer, lærernes kompetenceudvikling	Tværgående slutevaluering af de tre forsøg

Formidling af evalueringens resultater

Evalueringen vil indeholde en devalueringssrapport og en slutevalueringssrapport. Målgruppen for disse rapporter er Undervisningsministeriet og alle der er interesseret i hvordan gymnasier gennem en række specialpædagogiske foranstaltninger kan gøre det muligt for unge med Asperger at få en studentereksamen. De to rapporter skal også kunne bruges til at inspirere andre gymnasier i deres arbejde med unge med særlige behov, primært unge med Asperger. Rapporterne vil indeholde analyser af forsøgene og anbefalinger til hvordan kvaliteten af forsøgene kan styrkes. Devalueringssrapporten vil have et omfang på ca. 30 sider, slutevalueringssrapporten på ca. 50 sider.

Endelig vil evalueringen indeholde korte notater når eleverne har afsluttet 2. g. Notaterne skal gøre det muligt for Undervisningsministeriet at følge udviklingen i hvordan eleverne med Asperger klarer kravene for gymnasieuddannelsen efter deres andet uddannelsesår.

Evalueringens design og metode

Evalueringen vil bygge på følgende metodeelementer:

- gymnasiernes selvevaluering
- interview med centrale aktører
- elektronisk spørgeskemaundersøgelse blandt elever med Asperger
- besigtigelse af de fysiske rammer for eleverne med Asperger.

I det følgende bliver de enkelte metodeelementer gennemgået.

Selvevaluering

Gymnasierne gennemfører en selvevaluering og skriver en selvevalueringsrapport på baggrund af en vejledning fra EVA. I forbindelse med forsøg 1 på Høje-Taastrup Gymnasium, som løber fra 2007 til 2010, har gymnasiet muligvis allerede selvevalueret arbejdet med Asperger-klassen som led i gymnasiets interne kvalitetssikring. Denne selvevaluering vil blive inddraget.

Til de andre forsøg, som løber fra 2008 til 2011, udarbejder EVA en mindre selvevalueringvejledning med spørgsmål som gymnasierne kan vælge at bruge som et led i deres interne kvalitetssikring. Denne fremgangsmåde vil sikre at vi har den nødvendige skriftlige information om forsøgene, og at selvevalueringsrapporterne fra de to gymnasier bliver sammenlignelige.

Selvevalueringvejledningen vil indeholde spørgsmål hvor gymnasierne skal beskrive og vurdere de pædagogiske tiltag, inklusionsmodeller, målgruppens behov for særlige rammer, nødvendighed og variation i dispensationer og lærernes efteruddannelse. Desuden vil selvevalueringvejledningen indeholde spørgsmål som skal give data om og hvordan eleverne opfylder kravene til en studentereksamen, dvs. data om elevernes faglige kompetencer, almene dannelse og studiekompetencer, og opgørelser over eventuelle frafald og elevernes undervisningsmæssige inklusion. Blandt andet vil vi bede om at modtage elevernes karakterblade i anonymiseret form for at se den samlede bedømmelse af deres faglige niveau.

Gymnasierne vil modtage vejledningen i efteråret 2008 så de kan arbejde med den i løbet af undervisningsåret.

Interview

Selvevalueringssrapporterne vil danne baggrund for interview med en række centrale aktører. For hvert forsøg gennemfører vi interview med:

- gymnasieleledelsen (telefoninterview)
- vejledere og psykologer tilknyttet hvert forsøg og udvalgte lærere for Aspergerklassen. Desuden kan andre udvalgte lærere som underviser eleverne med Asperger integreret med andre elever, indgå (6-8 personer deltager)
- forældre til elever med Asperger (6-8 forældre indgår, herunder også gerne forældre til eventuelt frafaldne elever)
- elever som har berøring med eleverne med Asperger, fx som "fest-buddys", (6-8 elever deltager)
- elever med Asperger som er faldet fra uddannelsen (telefoninterview)
- censorer (telefoninterview).

Alle grupperne er centrale at få i tale fordi de har forskellig viden om forsøgene og eleverne som det er vigtigt at bringe i spil. Tabel 9 viser hvilke fokusområder i den samlede evaluering de forskellige grupper bidrager til at belyse.

Vi har i evalueringen valgt at bruge interview fordi denne metode gør det muligt at få dybtgående kendskab til de forskellige gruppers erfaringer og vurderinger.

Telefoninterview med gymnasieledelsen

Gymnasieledelsen vil blive interviewet telefonisk inden interviewene med de andre grupper. Den viden som interviewet med gymnasieledelsen giver, vil danne grundlag for at gennemføre de øvrige interview.

Fokusgruppeinterview med henholdsvis lærere/vejledere/psykologer, forældre og øvrige elever

Interviewene med de andre grupper tilknyttet gymnasiet bliver gennemført som fokusgruppeinterview på hjemskolerne. Det vil sige at deltagerne – fx forældrene – bliver interviewet sammen. Det giver mulighed for at de kan inspirere hinanden i interviewet, og det kan bringe nye perspektiver frem. Samtidig kan det at blive interviewet sammen med ligesindede – fx andre forældre – være med til at skabe tryk i interviewsituationen.

Lærere og vejledere/psykologer interviewes sammen. Der er nogle metodiske overvejelser ved denne konstellation. At samle de to grupper kan være med til at skabe dynamik ved at de to gruppers forskellige synspunkter genererer nye refleksioner. Der er dog også en potentiel fare for at grupperne vil tilbageholde eventuelt kritiske udsagn om hinanden hvormed relevant information kan gå tabt.

Telefoninterview med censorer

Elevernes censorer ved de mundtlige eksamener er en central kilde til hvordan eleverne klarer sig og lever op til kravene til studentereksamen – både de faglige og overfaglige (dvs. de alment dannende og de opnåede studiekompetencer). Det skyldes at censorernes opgave ved eksamen netop er at være uvildige eksperter og hermed objektivt at bedømme elevernes kompetencer. Vi vil derfor inddrage to censorer fra mundtlig eksamen efter 3. g med det formål at få deres bedømmelse af elevernes niveau og eventuelt karakteristika for elevernes mundtlige fremstilling.

Censorerne vil blive interviewet telefonisk af logistiske hensyn idet de kan komme fra forskellige dele af landet.

Telefonisk frafaldsinterview

Vi vil som udgangspunkt gennemføre et kort telefonisk interview med de elever som eventuelt falder fra uddannelsen. Det er vigtigt at inddrage denne gruppe for at få indsigt i hvordan forsøgene kunne have fastholdt eleverne.

Det er dog udfordrende at gennemføre disse interview. For det første fordi det generelt kan være ømtåleligt at tale om hvorfor man er faldet fra en uddannelse. For det andet fordi unge med Asperger kan have særligt vanskeligt ved at deltage i en sådan samtale. Interviewene vil derfor være korte og med meget konkrete spørgsmål for at gøre det lettere at få de unge til at deltage konstruktivt i samtalen.

Elektronisk spørgeskemaundersøgelse blandt elever med Asperger i 3. g

Det er vigtigt at inddrage eleverne med Asperger i evalueringen for at indfange deres vurderinger og oplevelser. Vi har valgt at eleverne i slutningen af 3.g skal besvare et elektronisk spørgeskema. Det vil bestå af en række meget konkrete spørgsmål om elevernes erfaringer med gymnasieuddannelsen og deres interaktion med de andre elever.

Denne metode bruges for at tage hensyn til at det for nogle personer med Asperger er krævende at deltage i et fokusgruppeinterview. Nogle har svært ved at koncentrere sig om flere ting på en gang, fx både lytte, svare og holde øjenkontakt under en samtale. Samtidig kan et sådant brud på hverdagens rutine som et fokusgruppeinterview vil indebære, være stressprovokerende for nogle. Til gengæld er eleverne ofte trygge ved at bruge it, og vi vurderer derfor at det er en fordel at bruge dette medie til at belyse elevernes oplevelser og vurderinger.

Spørgeskemaet og dets spørgsmål vil blive sendt til kommentering hos en af de fagpersoner som kender eleverne godt, og derefter justeret inden eleverne modtager det. Proceduren skal sikre at skemaet er tilstrækkeligt velegnet til eleverne.

Besigtigelse af de fysiske rammer på gymnasierne

Et besøg på gymnasierne og en rundtur med fokus på de fysiske rammer for eleverne med Asperger indgår som en del af undersøgelsesdesignet. Denne omvisning skal give et indtryk af de fysiske rammer og de pædagogiske og integrationsmæssige intentioner med dem. De fysiske rammer vil blive fotodokumenteret for at give eksperterne tilknyttet projektet mulighed for at se de fysiske rammer og fastholde indtrykkene til selve analysen af gymnasiernes tiltag.

Nedenstående tabel giver et overblik over de metoder vi har valgt, og de fokusområder metoderne vil belyse.

Tabel 9
Evaluerings metoder og fokusområder

	Selvevaluering	Telefon-interview: ledelsen	Interview: lærere/vejledere/psykologer	Interview: forældre	Interview: øvrige elever	Telefon-interview: censorer	Spørgesema: eleverne	Frafalds-interview: Eleverne	Omvisning på gymnasiet
Gennemførelse/frafald	X	(X)	X	X			X	X	
Opfyldelse af mål for gymnasieuddannelsen	X		X		X	X	(X)	(X)	
Ansøgning om/optag på videregående uddannelse			X	X			X		
Visitationskriterier og procedurer	X	X	X	X					
Nødvendighed og diversitet af dispensationer	X	X	X			(X)			
Vejledning og brobygningsinitiativer	X	X	X	X			X	X	
Pædagogiske tiltag, fagligt og socialt	X	X	X	X	X		X	X	X
Integrationsmodeller	X	X	X	X	X		X	X	X
Særlige rammebetingelser	X	X	X	X	X		X	X	X
Netværk eksternt og internt	X	X	X	X	X		X	X	
Lærernes efteruddannelse	X	X	X						

Inddragelse af to eksperter

Ud over projektgruppen inddrages to eksperter. De skal være med til at give konklusioner og fremadrettede anbefalinger på baggrund af evalueringens dokumentationsmateriale og deres særlige faglige kendskab. Eksperterne skal samlet set have indsigt i Aspergers syndrom og stx. Eksperterne behøver dog ikke begge at have indsigt i begge områder. Eksperterne skal bidrage både til del- og slutevalueringen.

Tidsplan

Nedenstående tabel giver en oversigt over, dels hvornår EVA indsamler dokumentation af de forskellige forsøg, dels hvornår del- og slutevalueringerne samt de opsamlende notater er færdige.

Tabel 10
Gennemførelsestidspunkt, aktivitet, gymnasium og elevernes afsluttede klassetrin

Tidspunkt	Aktivitet	Gymnasium og elevernes afsluttede klassetrin
Efterår 2008	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 1 (efter 1. g)
Efterår 2009	Opsamlende notat til Undervisningsministeriet	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 1 (efter 2. g)
Efterår 2009	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 2 (efter 1. g), Paderup Gymnasium (efter 1. g)
Efterår 2009	Devaluering	Alle tre forsøg (efter 1. g)
Sommer 2010	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 1 (efter 3. g)
Efterår 2010	Opsamlende notat til Undervisningsministeriet	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 2 (efter 2. g), Paderup Gymnasium (efter 2. g)
Sommer 2011	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 2 (efter 3. g), Paderup Gymnasium (efter 3. g)
Efterår 2011	Slutevaluering	Alle tre forsøg (efter 3. g)

Appendiks B

Evalueringsdesign og -metode

Devalueringen af forsøg med gymnasieforløb på stx for elever med Asperger skal belyse om og hvordan forsøgene sætter eleverne i stand til at gennemføre den treårige stx-uddannelse. Denne devaluering er rettet mod det første gymnasieår for de i alt tre klasser som indgår i forsøgene. Det drejer sig om følgende klasser:

- Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang, dvs. elever der gik i 1. g i skoleåret 2007/2008
- Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang, dvs. elever der gik i 1. g i skoleåret 2008/2009
- Paderup Gymnasiums forsøgsårgang, dvs. elever der gik i 1. g i skoleåret 2008/2009.

Devalueringen omfatter altså ikke et fuldt elevgennemløb på stx-uddannelsen.

Devalueringen er baseret på følgende dokumentationskilder:

- Selvevalueringsrapporter fra Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium udarbejdet i september 2009
- Interview på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium i september 2008 (første forsøg på Høje-Taastrup Gymnasium) og i september 2009 (andet forsøg på Høje-Taastrup Gymnasium og forsøget på Paderup Gymnasium).

Selvevalueringsrapporter

I perioden fra november 2008 til september 2009 gennemførte Høje-Taastrup Gymnasium i forbindelse med sin anden forsøgsårgang og Paderup Gymnasium en selvevalueringsproces og udarbejdede en selvevalueringsrapport på baggrund af en selvevalueringsvejledning fra EVA. Devalueringen blev sat i gang på et tidspunkt hvor det ikke var hensigtsmæssigt for Høje-Taastrup Gymnasium at udarbejde en selvevalueringsrapport om den første forsøgsårgang. Hvad angår dette forsøg har EVA i stedet modtaget andet skriftligt materiale som gymnasiet har udarbejdet i andre sammenhænge.

I de to selvevalueringsrapporter har gymnasierne på baggrund af selvevalueringsvejledningerne beskrevet:

- Særlige pædagogiske tiltag for klassen
- Særlige inklusionstiltag
- Gymnasiernes måde at få kendskab til den enkelte elevs særlige behov på
- Elevernes faglige niveau og karakterer.

På Paderup Gymnasium var selvevalueringsprocessen organiseret sådan at gymnasiets pædagogiske leder, en studievejleder og en af klassens lærere udgjorde selvevalueringsgruppen. Af selvevalueringsrapporten fremgår det desuden at den bygger på diskussioner og samtaler fra lærermøderne. På Høje-Taastrup Gymnasium deltog uddannelseschefen for Asperger-klassen og fire lærere i selvevalueringsgruppen. Af selvevalueringsrapporten fremgår det desuden at lærergruppen i andre sammenhænge – bl.a. i forbindelse med et kursus gymnasiet udbød – har haft drøftelser og nedskrevet oplæg om nogle af de emner der er blevet spurgt om i selvevalueringsvejledningen. Disse oplæg er også blevet anvendt i selvevalueringsrapporten.

I selvevalueringsrapporten nævner gymnasierne at selvevalueringsprocessen har været med til at øge de involveredes refleksioner over tiltagene – men også at selvevalueringsprocessen har været tidskrævende.

Begge selvevalueringsrapporter giver et nuanceret billede af forsøgene og er både reflekterede og velbegrundede. De giver altså et godt indblik dels i de enkelte tiltag, dels i gymnasiernes overvejelser over og begrundelser for de enkelte tiltag. Selvevalueringsrapporterne indgår som en del af den dokumentation som denne rapport er skrevet på baggrund af, ligesom selvevalueringsrapporterne er anvendt som baggrund for de interview vi har gennemført på gymnasierne.

Interview

Interviewene blev gennemført som semistrukturerede interview der tog udgangspunkt i en spørgeguide udarbejdet inden besøgene på gymnasierne. Fordelene ved de semistrukturerede interview var at de ikke var stramt styret af interviewerens, og at der derfor var mulighed for at interviewet kunne udvikle sig afhængigt af interviewpersonernes input. Lærer- og forældreinterview blev gennemført som fokusgruppeinterview, hvilket også muliggjorde erfaringsudveksling og interaktion deltagerne imellem.

Alle interview blev optaget på diktafon, og på baggrund af hvert interview blev der skrevet referat. På baggrund af interviewene med ledelse, lærere og andre elever på Høje-Taastrup Gymnasium i september 2009 og interviewene med ledelse, lærere og forældre på Paderup Gymnasium blev der udarbejdet emnekondenserede referater.

Selvevalueringsrapporterne og referaterne af interviewene udgør grundlaget for devalueringens vurderinger af de tre klasser efter afslutningen af 1. g.

Interviewgrupper

Det overordnede formål med interviewene på de to gymnasier var at få nuancerede beskrivelser af erfaringer med og vurderinger af forsøgene med klasser for elever med Asperger på stx.

I forbindelse med de tre forsøg blev følgende grupper interviewet:

- **Gymnasieleledelsen**
Interviewene med gymnasieleledelsen gav et billede af hvordan visitationsprocessen og gennemførelsen af forsøgene er forløbet. Gymnasieleledelsen var en central kilde til information om de overordnede erfaringer med eleverne med Asperger, og formålet med interviewene var derfor at få indsigt i de erfaringer og vurderinger ledelsen havde gjort sig. Rektor og den pædagogiske ledelse/uddannelsesledelsen deltog i hvert af de tre interview. Interviewene med gymnasieleledelsen varede ca. en time og handlede om:
  - Visitationsprocessen
  - Valg af studieretning
  - Særlige rammer og dispensationer
  - Gennemførelsesvejledning (lektiehjælp, mentorordning)
  - Overfaglige krav
  - Forældrekontakt
  - Information til de øvrige elever
  - Social integration.
- **Lærere/vejledere/psykologer tilknyttet klasserne for elever med Asperger**
Formålet med interviewene med lærerne var at få indsigt i lærernes vurdering af elevernes faglige og overfaglige målopfylde og at få belyst hvilke særlige udfordringer eleverne med Asperger skaber for gennemførelsen af undervisningen. I forbindelse med dette drejede interviewene sig derfor også om lærernes erfaringer med og refleksioner over tilrettelæggelsen af undervisningen for eleverne.

I forbindelse med interviewet på Høje-Taastrup Gymnasium i 2008 deltog syv lærere og den psykolog der er tilknyttet forsøget. Ved besøget i 2009 deltog fem lærere og psykologen i interviewet. På Paderup Gymnasium deltog syv lærere og en undervisningskonsulent.

Interviewene varede ca. to timer og handlede konkret om:

- Elevgruppens styrker og svagheder
- Elevernes opfyldelse af faglige og overfaglige krav
- Særlige pædagogiske tiltag og dispensationer
- Lærernes kompetenceudvikling

- Mentorordninger.
- Forældre til elever med Asperger

Formålet med disse interview var at få nuancerede beskrivelser af forældrenes vurderinger af deres børns behov for særlig støtte og det deraf følgende behov for særlige rammer i undervisningen. I forbindelse med dette blev der spurgt til forældrenes vurderinger af forsøgets tiltag og resultater og deres vurderinger og erfaringer med elevernes forløb i 1. g. Interviewene varede ca. to timer, og fem til syv forældre deltog i hvert af de tre interview. Interviewene handlede primært om forældrenes vurderinger af og erfaringer med:

  - Elevgruppens styrker og svagheder
  - Elevernes behov for særlige rammer
  - Gennemførelsesvejledning (lektiehjælp, mentorordning)
  - Elevernes opfyldelse af faglige og overfaglige krav
  - Valg af studieretning
  - Lærernes kompetencer og efteruddannelse
  - Forældresamarbejdet.
- Elever på de to gymnasier med kontakt til elever med Asperger

Formålet med at gennemføre interview med elever med kontakt til eleverne med Asperger var at få deres syn på Asperger-elevernes inklusion i gymnasiets daglige liv. Interviewene handlede bl.a. om hvilken information der blev givet til de øvrige elever på gymnasiet om forsøgene med klasser for elever med Asperger, og hvordan eleverne vurderede det daglige samvær med Asperger-eleverne. I tilfælde hvor elever med Asperger var enkeltintegreret i andre klasser, blev der også spurgt til hvordan dette fungerer. Interviewene varede ca. en time, og to til ni elever deltog. Interviewene handlede bl.a. om:

  - Personligt kendskab til elever med Asperger
  - Asperger-elevernes sociale integration
  - Information om Aspergers syndrom til de øvrige elever på gymnasiet
  - Enkeltintegration i undervisningen.
- Interview med forældre til frafaldne elever

Formålet med at gennemføre interview med forældre til frafaldne elever var at få indsigt i hvilke faktorer forældrene mente, var skyld i elevernes frafald. Interviewene blev gennemført som telefoninterview idet det var hensigtsmæssigt ikke at interviewe de to forældregrupper samtidig da indholdet i interviewene ville være af væsensforskellig karakter. I to tilfælde har gymnasierne frarådet os at gennemføre interview med frafaldne elever, og vi har af etiske årsager valgt at følge gymnasiernes anbefaling og heller ikke interviewet deres forældre. Der er derfor gennemført tre interview med forældre til frafaldne elever og et interview med en frafalden elevs mentor. Interviewene koncentrerede sig om følgende emner:

  - Elevens styrker og svagheder og behov for særlige rammer
  - Visitationsprocessen
  - Gennemførelsesvejledningen (mentorordning, lektieværksted)
  - Baggrunden for og årsager til elevens frafald.
- Interview med frafaldne elever

For at belyse hvilke faktorer der var medvirkende til at nogle elever faldt fra forløbet for elever med Asperger, gennemførte vi interview med disse elever. Interviewene blev gennemført som telefoninterview, og eleverne blev kontaktet skriftligt inden interviewet med det formål at aftale et tidspunkt for interviewet og forberede dem på samtalen. I alt er seks elever faldet fra på uddannelsen i løbet af det første år. Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium har i to tilfælde vurderet at eleverne var skrøbelige, og vi har derfor af etiske årsager valgt ikke at gennemføre telefoninterview med disse elever. Der er altså gennemført interview med fire frafaldne elever.

Interviewene med frafaldne elever handlede konkret om:

  - Elevens baggrund for at starte på stx
  - Social integration
  - Faglige krav
  - Elevens kontakt med mentor/kontaktlærer

- Baggrunden for at stoppe på stx-uddannelsen.
- Uformelle samtaler med elever med Asperger

I forbindelse med EVA's tre besøg på gymnasierne havde vi uformelle samtaler med elever med Asperger. Under det første besøg på Høje-Taastrup Gymnasium hilste vi uformelt på eleverne i forbindelse med en rundvisning på gymnasiet. Under besøget på Paderup Gymnasium havde eleverne fået udleveret en række spørgsmål som vi var interesseret i at få afdækket, og i forbindelse med en rundvisning på gymnasiet talte vi med eleverne i 15-20 min. Under det andet besøg på Høje-Taastrup Gymnasium talte vi med tre elever fra Asperger-klassen i ca. 30 min. Samtalerne tog udgangspunkt i de på forhånd udleverede spørgsmål. Baggrunden for at gennemføre disse samtaler med eleverne under det andet og tredje besøg var at vi vurderede at det var relevant at kende til elevernes vurdering af forsøget. Emnerne for de uformelle samtaler var bl.a.:

  - Elevernes trivsel på gymnasiet
  - Elevernes holdning til fagene
  - Elevernes kontakt til mentor/kontaktlærer.

Behandling af dokumentationsmaterialet

Referater af interview og selvevalueringsrapporterne er blevet gennemlæst flere gange og er i denne proces blevet inddelt efter de overordnede spørgsmål fra problemformuleringen, dvs. i forhold til den faglige og overfaglige opnåelse af målene og de forskellige tiltag. På baggrund af denne samling af materiale er analyserne gennemført. De er udarbejdet dels specifikt i forhold til hvert enkelt forsøg, dels på tværs af forsøgene når praksis og synspunkter har været kendetegnende for alle tre forsøg.